

Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; IV. Kantovo (resp. kantovské) paradigma ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě.

Vladimír Kyprý.

Resumé:

Tato studie je čtvrtou studií k vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; týká se Kantova (resp. kantovského) paradigmatu ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě.

Zkoumám zde vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. Filosofický termín „zákon“ patřil (a snad i patří) k nejfrekventovanějším filosofickým termínům, ale také k filosofickým termínům nejvágnějším. Chtěl bych zde objasnit filosofický termín „zákon“ objasněním vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. Proč právě vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, a nikoli v (před)klasické filosofii starověké či v klasické filosofii středověké? Proto právě v klasické novověké filosofii, že mi *zde jde* především o *zákon bytí jsoucího*, tj. *typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen*, totiž o *bytnou strukturu a explikaci bytné struktury zákona bytí jsoucího*, tj. *typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen*. Tato explikace je podána nikoli v (před)klasické starověké filosofii či v klasické středověké filosofii, leč právě v klasické filosofii novověké; právě v klasické novověké filosofii je podána nejdříve ve vztahu k bytné sféře přírody, později ve vztahu též k širší než přírodní bytné sféře. Její zlomové momenty bych zde chtěl určit. Za její zlomové momenty, jež bych zde chtěl určit, pokládám ty, v nichž v ní povstává zásadně a základně jiné rozumění pojmu zákona (bytí jsoucího), nežli je rozumění dřívější. Tyto zkoumané zlomové momenty zde chci též srovnat, a srovnáv je, posoudit – zhodnotit – i „linií“ těchto zkoumaných zlomových momentů – „linií“ jejich „vývoje“. V jakém smyslu lze mluvit o jejich „vývoji“ – a lze o něm v nějakém smyslu mluvit? – v základních relevantních filosofických kontextech? A jaký je základní relevantní filosofický kontext filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes? „Jak na tom“ dnes filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) je? Resp.: „Jak na tom“ dnes s filosofickým pojmem zákona (bytí jsoucího) jsme? To budiž horizont našich otázek, to budiž horizont našeho tázání se při zkoumání vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii.

Tato studie, jež je čtvrtou studií k vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii a jež se týká Kantova (resp. kantovského) paradigmatu ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě, ukazuje, že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího

je podobné Descartovu filosofickému pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího, jímž je předjímáno; že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího je podobné Hegelovu filosofickému pojetí zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího), jež předjímá; že však Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je oproti nim jiným paradigmatickým. Ukazuje, že paradigma Kantova filosofického pojmu (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je (oproti nim) jiné v tom, že je spjaté s ontologicko-antropologickou bytnou sférou, tzn. že ontologicko-antropologickou bytnou sféru chápe jako svébytnou a svézakonnou, jako neredukovatelnou na univerzálně ontologickou bytnou sféru (na její bytí a na zákon jejího bytí), aniž jako redukovatelnou na speciálně ontologické bytné sféry (přirozenou nebo lidsko-společenskou – na jejich bytí a na zákon jejich bytí – přirozený nebo lidsko-společenský), tzn. jako svébytnou a svézakonnou lidskou svobodu: lidská svoboda zde není lidskou libovůlí, bytující mimo (vůči ní vnější) zákon (bytí jsoucího), aniž zde je lidskou vůlí poznat mimo ni bytující (vůči ní vnější) zákon (bytí jsoucího) a konat podle něho; lidská svoboda zde je bytný základ zákona lidského bytí, tzn.: bytný základ zákona svobody (lidského bytí): v tomto hlubokém antropologicko-ontologickém smyslu (ve smyslu hlubokém, protože antropologicko-nomologickém) je velký filosof Kant též a zvláště velkým filosofem lidské svobody a zákona lidského bytí jako zákona svobody (lidského bytí). V těchto ohledech předjímá a předbíhá existenciální filosofii a v týchž ohledech je ne-li otcem, tedy praotcem existenciální filosofie. V tom pak tkví převratný význam Kantova (resp. kantovského) paradigmatu ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě.

Klíčová slova:

Zákon bytí jsoucího; zákon všeobecného jevu jsoucen, zákon (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu jsoucen, zákon podstatného vztahu (ve jsoucnech), zákon vztahu v podstatě (jsouceni); (pre-faktuálně) idealizovaný zákon, faktuálně dialektický zákon; (pre-faktuálně) idealizující abstrakce, (faktuálně) dialektická abstrakce. – Zákon bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího. – (Mravní) zákon bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího.

V dřívějších studiích¹ jsem zkoumal vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. (Termín „zákon“ patřil – a snad i patří – k nejfrekventovanějším filosofickým termínům, ale také k filosofickým termínům nejvágnějším.) Chtěl jsem v nich objasnit termín „zákon“ objasněním vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii: proto právě v klasické novověké filosofii, a nikoli v (před)klasické filosofii starověké či v klasické filosofii středověké, že mi v nich šlo především o filosofický pojem zákona bytí jsoucího co do jeho ontologického (nenormativního) statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucnými, resp. určeními jsoucen, odtud i o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucnými, resp. určeními jsoucen), i o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucnými, resp. určeními jsoucen), tedy mi v nich nešlo o filosofický pojem zákona (bytí lidsky jsoucího)

co do jeho antropologicko-normativního statutu, tj. pokud zákon (bytí lidsky jsoucího) je (filosoficky) pojat ne jako typ bytné souvislosti mezi lidskými jsoucný (resp. určeními lidských jsoucnů), jež není určována lidskou volbou, ale (naopak) právě jako norma lidské činnosti, jež je určována lidskou volbou, tak či onak vyhlášována za platnou pro lidskou činnost a tak či onak sankcionována (např. právní norma lidské činnosti a mravní norma lidské činnosti). Šlo mi v nich o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) ve smyslu výše zde určeném co do jeho bytné struktury a co do (morfologické) explikace jeho bytné struktury. Tato (morfologická) explikace byla podána nikoli v (před)klasické starověké filosofii či v (klasické) středověké filosofii, leč právě v klasické filosofii novověké: byla podána nejdříve ve vztahu k bytné sféře přírody,² později ve vztahu též k širší než přírodní bytné sféře. Její zlomové momenty jsem tam chtěl určit. Za její zlomové momenty, jež jsem tam chtěl určit, pokládám ty, v nichž povstává základně a zásadně jiné rozumění pojmu zákona (bytí jsoucího) ve smyslu výše zde určeném, nežli je rozumění dřívější. Tyto zkoumané zlomové momenty jsem tam chtěl též srovnat, a srovnáv je, posoudit (zhodnotit) i „linii“ těchto zlomových momentů – „linii“ jejich „vývoje“. V jakém smyslu lze mluvit o jejich „vývoji“ – a lze o něm v nějakém smyslu mluvit? – v základních relevantních filosofických kontextech? A jaký je základní relevantní filosofický kontext pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes? „Jak na tom“ dnes pojem zákona (bytí jsoucího) je? To byl horizont našich otázek, to byl horizont našeho tázání se při zkoumání vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii.

Z dřívějších studií³ plyne:

O vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii lze mluvit v tom smyslu, že v dřívějších studiích uvedené pojmy zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii jsou spjaty s pojmem jevu (jsoucna), s pojmem podstaty (jsoucna), se vztahem pojmu jevu (jsoucna) a pojmu podstaty (jsoucna), jakož i s pojmy, jež se vztahem pojmu podstaty (jsoucna) a pojmu jevu (jsoucna) přímo souvisejí (např. s pojmem skutečnosti jsoucího, resp. jsoucí skutečnosti); tato spjatost je jejich společné "paradigma"; toto jejich společné "paradigma" je činí vzájemně srovnatelnými; činí je popř. vzájemně srovnatelnými, i co se jejich vývoje týče. A co se týče jejich vývoje, z dřívějších studií plyne, že o vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v novověké filosofii lze mluvit v tom smyslu, že v dřívějších studiích uvedené pojmy zákona (bytí jsoucího) v novověké filosofii se postupně ontologicky (a eo ipso též noeticky, resp. metodologicko-noeticky) prohlubují (od spjatosti s pojmem jevu jsoucna k neexplikované spjatosti se vztahem pojmu jevu jsoucna a pojmu podstaty jsoucna, k explikované spjatosti se vztahem pojmu jevu jsoucna a pojmu podstaty jsoucna, až ke spjatosti s pojmem podstaty jsoucna) a rozšiřují (od speciální bytné sféry přírodní k univerzální bytné sféře ontické a v rámci univerzální ontické bytné sféry implicitně i ke speciální bytné sféře mimopřírodní – lidsko-společenské, až explicitně k lidské společnosti). Avšak, postupně se ontologicky (a eo ipso též noeticky, resp. metodologicko-noeticky) prohloubivše až ke spjatosti s pojmem podstaty jsoucna (od spjatosti s pojmem jevu jsoucna, od neexplikované spjatosti se vztahem pojmu jevu jsoucna a pojmu podstaty jsoucna a od explikované spjatosti se vztahem pojmu jevu jsoucna a pojmu podstaty jsoucna) a rozšiřivše se explicitně až na lidskou společnost (od speciální bytné sféry přírodní, od univerzální bytné sféry ontické a v rámci univerzální ontické bytné sféry implicitně i od speciální bytné sféry mimopřírodní – lidsko-společenské), ústí do historicko-vývojového filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího) jako zákona společensko-lidského. Historicko-vývojový filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) jako společensko-lidského zákona je pojat deterministicky, v jistém smyslu i predeterministicky, tzn. že v silném smyslu problematizuje filosoficko-antropologický pojem lidské svobody: vymezuje ho tak, že vytváří deterministický "koridor" lidské svobody, takže ho, vytvořiv deterministický "koridor lidské svobody", zvenčí (nikoli zevnitř, tj. z něho samého)

omezuje. Takto pak zproblematizovav pojem lidské svobody, je filosoficko-antropologicky pochybný, resp. pochybený.⁴

Jestliže z dřívějších studií⁵ plyne, že o vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii lze mluvit v tom smyslu, že v dřívějších studiích uvedené pojmy zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii jsou spjaty s pojmem jevu (jsoucna), s pojmem podstaty (jsoucna), se vztahem pojmu jevu (jsoucna) a pojmu podstaty (jsoucna), jakož i s pojmy, jež se vztahem pojmu podstaty (jsoucna) a pojmu jevu (jsoucna) přímo souvisejí (např. s pojmem skutečnosti jsoucího, resp. jsoucí skutečnosti); že tato spjatost je jejich společné „paradigma“; že toto jejich společné „paradigma“ je činí vzájemně srovnatelnými; že je činí popř. vzájemně srovnatelnými, i co se jejich vývoje týče; a jestliže, co se týče jejich vývoje, z dřívějších studií plyne, že o vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii lze mluvit v tom smyslu, že vývoj v dřívějších studiích uvedených pojmů zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii ústí do filosoficko-antropologických (antropologicko-ontologických) pochybností, pak lze říci, že tyto filosoficko-antropologické (antropologicko-ontologické) pochybnosti jsou i základním relevantním filosofickým kontextem pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes. V tomto základním relevantním filosofickém kontextu pojmu zákona (bytí jsoucího) se ukazuje: sledující vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, sledovali jsme jedno jeho „paradigma“ – lze říci, že esencialistické „paradigma“ vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. – Přitom se ukázaly jeho meze a tyto meze nás odkázaly k otázce – poukázaly nám na otázku – po jiném jeho „paradigmatu“ (např. existenciálním „paradigmatu“), a to nejlépe takovém, jež by bylo stejně ontologicky hluboké, avšak jež by bylo antropologicky (antropologicko-ontologicky) únosnější. Myslím, že jako příklad takového „paradigmatu“ se nabízí „paradigma“ Kantova (mravního) zákona lidského bytí jako (mravně) konajícího, jenž není zákonem lidského bytí s pouhým antropologicko-normativním (ontickým) statutem – je totiž zákonem lidského bytí s hlubším statutem ontologicko-antropologickým – nenormativním – a jenž nemůže být zákonem lidského bytí proti lidské svobodě: je totiž zákonem lidského bytí, tj. lidské svobody. Myslím, že „paradigma“ Kantova (mravního) zákona lidského bytí jako (mravně) konajícího jako příklad takového „paradigmatu“ tím vybízí k filosoficko-antropologickému (antropologicko-ontologickému) výzkumu. V tomto jeho filosoficko-antropologickém (antropologicko-ontologickém) výzkumu se tak uzavírá téma dřívějších studií. Téma nynější studie však se otevírá.

V Kantově filosofii lze nalézt tři filosofické pojmy zákona (bytí jsoucího): Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího; Kantův filosofický pojem zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího; a Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího. V kontextu vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii je z nich nejvýznamnější Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího; je z nich nejvýznamnější jednak proto, že je přerušením kontinuity (vystoupením z kontinuity) kontextu a vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, a zvláště proto, že je přerušením té kontinuity (vystoupením z té kontinuity), jež z hlediska filosoficko-ontologického (antropologicko-ontologického), tj. z hlediska, jež zde je základní a zásadně přednostní, je oproti ní též základně a zásadně přednostní, jak bude ukázáno a jak bude dokázáno zde níže. Dříve však, nežli jej určíme a zde níže ukážeme a dokážeme jeho filosoficko-ontologickou (antropologicko-ontologickou) přednost, určíme Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího a Kantův filosofický pojem zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího.

1. Kantova filosofická koncepce zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zákona funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu (mimo)lidských jsoucen a jako (pre-faktuálně) idealizovaného (tj. transcendentálního: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaného) zákona (formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující – tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující – abstrakce).

Kantova filosofická koncepce zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího je podobná Descartově filosofické koncepci zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího, již je předjímána.¹

Určeme tedy Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi ((mimo)lidskými) jsoucny (resp. určeními (mimo)lidských jsoucen); co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucny, resp. určeními (mimo)lidských jsoucen); i co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucny, resp. určeními (mimo)lidských jsoucen).

1.1. Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi ((mimo)lidskými) jsoucny, resp. určeními ((mimo)lidských) jsoucen.

V tomto smyslu Kant filosoficky pojal zákon bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typ bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucny (resp. určeními (mimo)lidských jsoucen) přírodními (tělesně přírodními – mezi tělesy) – jako přírodní zákon.¹ (Týká se mimolidských jsoucen i lidských jsoucen, pokud jsou „občany světa přírody“, tj. pokud nejsou „občany světa svobody“.)

Kant explicitě formuloval tři „čisté“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákony. Lze je reprodukovat (re-explikovat) takto:

1. „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon:² Pro každou substanci jsoucen (jevů) platí: pokud je mimo nitrosubstanční vztahy (jsoucen – jevů) i mimo vztahy k substancím jiných jsoucen (jevů), je stálá (nemění se ve svých stavech).

2. „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon:³ Pro každou substanci jsoucen (jevů) platí: pokud je v nitrosubstančních vztazích (jsoucen – jevů) či ve vztazích k substancím jiných jsoucen (jevů), mění se ve svých stavech (není stálá).

3. „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon:⁴ Pro každou substanci (jsoucen – jevů), jež je pospolu (spolu s) jinou substancí (jsoucen – jevů), platí: protože je ve vztahu k substanci jiných jsoucen (jevů) a protože substance jiných jsoucen (jevů) je ve vztahu k ní, mění se jejím vlivem ve svých stavech a mění ji svým vlivem v jejích stavech.

Tím Kant implicitě formuloval *tvar* „čistých“ (apriorních – předzkušnostních) přírodních zákonů. Lze je explicitě formulovat takto:

(1. „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon:)⁵ Pro bytí každého jsoucna (jevu) platí: za dané určité podmínky (absence vnitřních (sebe)vztahů v bytí téhož jsoucna – jevu i vnějších vztahů k bytí jiného jsoucna – jevu) je (spolu-daným) určitým způsobem.

Nebo (2. „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon).⁶ Pro bytí každého jsoucna (jevu) platí: za jiné (opačné)⁷ určité podmínky (prezence vnitřních (sebe)vztahů v bytí téhož jsoucna – jevu či vnějších vztahů bytí jiného jsoucna – jevu k němu) je – děje se – jiným (opačným)⁷ určitým způsobem.

Nebo (3. „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon).⁸ Pro bytí každého jsoucna (jevu), jež je bytím spolu (spolu-bytím) s bytím jiného jsoucna (jevu), platí: za jiné opačné⁷ určité podmínky i (zčásti) za téže⁹ opačné určité podmínky (prezence vnějších vztahů k bytí jiného jsoucna – jevu i prezence vnějších vztahů bytí jiného jsoucna – jevu k němu) je – děje se – jiným opačným⁷ určitým způsobem, resp. to jiné je – děje se – opačným určitým způsobem.¹⁰

Ve výše zde určeném smyslu¹¹ podle Kanta „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon tedy je podmíněně funkční vztah bytí daného jsoucna (jevu) a jeho určení,¹² nebo podmíněně příčinný (sebe)vztah bytí daného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí daného jsoucna (jevu), resp. podmíněně příčinný vztah bytí jiného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí daného jsoucna (jevu),¹³ nebo podmíněně příčinný vztah bytí daného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí jiného jsoucna (jevu) a (zároveň – současně) podmíněně příčinný vztah bytí jiného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí daného jsoucna (jevu).¹⁴ Ve všech případech podle Kanta jde o „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon lidsky nevněmový, tedy nesmyslový (nikoli smyslově vněmový), tedy neempirický. (Empirická jsou tak či onak určená jsoucna – jevy či změny těch či oněch určení jsoucna – jevů, avšak empirické nejsou ani podmíněně funkční vztahy bytí daného jsoucna – jevu a jeho určení, ani podmíněně příčinné (sebe)vztahy bytí daného jsoucna – jevu a změny určení – totiž: funkčního určení – bytí daného jsoucna – jevu nebo podmíněně příčinné vztahy bytí jiného jsoucna – jevu a změny určení – totiž: funkčního určení – bytí daného jsoucna – jevu, ani podmíněně příčinné vztahy bytí jiného jsoucna – jevu a změny určení – totiž: funkčního určení – bytí jiného jsoucna – jevu a zároveň – současně – podmíněně příčinné vztahy bytí jiného jsoucna – jevu a změny určení – totiž: funkčního určení – bytí daného jsoucna – jevu.)

V tomto smyslu podle Kanta přírodní zákon je zákonem (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu bytí jsoucna přírodních, resp.: zákon bytí mimo(lidsky) jsoucího je zákonem (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu bytí (mimo)lidských jsoucna.

1.2. Ke Kantovu filosofickému pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucnými, resp. určeními (mimo)lidských jsoucna).

Lze říci, že podle Kanta „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon je nutné formulovat na podkladě (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce od faktuálních (co do původu konec konců transcendentně vázaných, s transcendentní faktualitou spjatých) podmínek jsoucna (jevů) a jejich určení;¹ a též lze říci, že podle Kanta zkušenostní (aposteriorní) přírodní zákon je nutné formulovat na podkladě spojení (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce s faktuálními (co do původu konec konců transcendentně vázanými, s transcendentní faktualitou spjatými) podmínkami jsoucna (jevů) a jejich určení.²

Z výše zde uvedeného tedy plyne, že podle Kanta to či ono jsoucno (jev) či jeho určení lze „vědecky vysvětlit“ 1. (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakcí a odtud formulací (pre-faktuálně) idealizovaného (vědeckého) zákona (nejevového) *sui generis* a („vědecky dovysvětlit“) 2. spojením (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce s (jevovou) konkretizací (modifikací) takto formulovaného (pre-faktuálně) idealizovaného (vědeckého) zákona *sui generis*, takže pak tím spojením zahrnuje – obsahuje – samo (to či ono) jsoucno (jev) a jeho určení.

Z výše zde uvedeného tedy plyne, že podle Kanta přírodní zákon lze vědecky lidsky poznat (formulovat) jen na bázi (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce, resp.: jen na bázi (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce lze vědecky lidsky poznat (formulovat) zákon bytí (mimo)lidsky jsoucího.

1.3. Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucnem).

V tomto smyslu Kant filosoficky pojal zákon bytí (mimo)lidsky jsoucího jako vědecký lidský poznatek o typu bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucný (resp. určeními (mimo)lidských jsoucnem) přírodními (tělesně přírodními – mezi tělesy), tj. o přírodním zákonu.¹ (Tento vědecký lidský poznatek se týká mimolidských jsoucnem i lidských jsoucnem, pokud jsou „občany světa přírody“, tj. pokud nejsou „občany světa svobody“.)

Kant explicitě formuloval vědecké lidské poznatky o třech „čistých“ (apriorních – předzkušnostních) přírodních zákonech. Lze je reprodukovat (re-explicovat) takto:

Vědecký lidský poznatek o 1. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu:² Pro každou substanci jsoucnem (jevů) platí: *pokud je mimo nitrosubstanční vztahy (jsoucen – jevů) i mimo vztahy k substancím jiných jsoucnem (jevů)*, nemění se (je stálá ve svých stavech). – Jde zde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakcí – je vyznačena kurzívou –, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný, resp. transcendentální: transcendentálně (pre-faktuálně) idealizovaný.

Vědecký lidský poznatek o 2. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu:³ Pro každou substanci jsoucnem (jevů) platí: *pokud je v nitrosubstančních vztazích (jsoucen – jevů) či ve vztazích k substancím jiných jsoucnem (jevů)*, mění se ve svých stavech (není stálá). – Jde zde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o 1. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu), tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (pre-faktuálně deidealizovaný, tj. ovšem i zde transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizovaný).

Vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu:⁴ Pro každou substanci jsoucnem (jevů), jež je pospolu (spolu s) jinou substancí jsoucnem (jevů), platí: *protože je ve vztahu k substanci jiných jsoucnem (jevů) a protože substance jiných jsoucnem (jevů) je ve vztahu k ní*, mění se jejím vlivem ve svých stavech a mění ji svým vlivem v jejích stavech. – Jde zde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-

faktuálně idealizující) abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o 1. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu), tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (pre-faktuálně deidealizovaný, tj. ovšem i zde transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizovaný).

Tím Kant implicitně formuloval *tvár* vědeckých lidských poznatků o všech přírodních zákonech. Lze jej explicitně formulovat takto:

(Vědecký lidský poznatek o 1. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu:)⁵ Pro bytí každého jsoucna (jevu) platí: *za zkoumané určité podmínky (absence vnitřních (sebe)vztahů v bytí téhož jsoucna – jevu i vnějších vztahů k bytí jiného jsoucna – jevu)* je (vyzkoumaným) určitým způsobem. – Jde zde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakcí – je vyznačena kurzívou –, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný, resp. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaný.

Nebo (vědecký lidský poznatek o 2. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu:)⁶ Pro bytí každého jsoucna (jevu) platí: *za jiné (opačné)⁷ určité podmínky (prezence vnitřních (sebe)vztahů v bytí téhož jsoucna – jevu či vnějších vztahů bytí jiného jsoucna – jevu k němu)* je – děje se – jiným (opačným)⁷ určitým způsobem. – Jde zde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o 1. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu), tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (pre-faktuálně deidealizovaný, tj. ovšem i zde transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizovaný).

Nebo (vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu:)⁸ Pro bytí každého jsoucna (jevu), jež je bytím spolu (spolu-bytím) s bytím jiného jsoucna (jevu), platí: *za jiné opačné⁷ určité podmínky i (zčásti) za téže⁹ opačné určité podmínky (prezence vnějších vztahů k bytí jiného jsoucna – jevu i prezence vnějších vztahů bytí jiného jsoucna – jevu k němu)* je – děje se – jiným opačným⁷ určitým způsobem, resp. to jiné je – děje se – opačným určitým způsobem.¹⁰ – Jde zde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací (modifikací – je vyznačena kurzívou) (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o 1. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu), tzn. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (pre-faktuálně deidealizovaný, tj. ovšem i zde transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizovaný).

Ve výše zde určeném smyslu¹¹ podle Kanta vědecký lidský poznatek o „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu tedy je (pre-faktuálně) idealizovaný (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaný, pre-faktuálně idealizující – tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující – abstrakcí, popř. konkretizací – modifikací – pre-faktuálně idealizující – tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující abstrakce, vzniklý) vědecký lidský poznatek o podmíněně funkčním vztahu bytí daného jsoucna (jevu) a jeho určení,¹² nebo o podmíněně příčinném (sebe)vztahu bytí daného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí daného jsoucna (jevu), resp. o podmíněně příčinném vztahu bytí jiného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí daného jsoucna (jevu),¹³ nebo o podmíněně příčinném vztahu bytí daného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí jiného jsoucna (jevu) a (zároveň – současně) o podmíněně příčinném vztahu bytí jiného jsoucna (jevu) a změny určení (totiž: funkčního určení) bytí daného jsoucna (jevu).¹⁴ Ve všech případech podle Kanta jde o vědecký lidský poznatek o „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu lidský ne-

vněmovém, tj. nesmyslovém (nikoli smyslově vněmovém), tedy neempirickém. (Empirické jsou vědecké lidské poznatky o tak či onak určených jsoucnech – jevech či o změnách těch či oněch určených jsoucen – jevů, avšak empirické nejsou vědecké lidské poznatky o podmíněně funkčních vztazích bytí daného jsoucna – jevu a jeho určení, ani o podmíněně příčinném vztahu bytí jiného jsoucna – jevu a změny určení – totiž: funkčního určení – bytí daného jsoucna – jevu, ani o podmíněně příčinném vztahu bytí daného jsoucna – jevu a změny určení – totiž: funkčního určení – bytí jiného jsoucna – jevu a – zároveň – současně – o podmíněně příčinném vztahu bytí jiného jsoucna – jevu a změny určení – totiž: funkčního určení – bytí daného jsoucna – jevu.)

V tomto smyslu podle Kanta přírodní zákon je (pre-faktuálně) idealizovaný (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaný) zákon, resp.: zákon bytí (mimo)lidsky jsoucího je zákon (pre-faktuálně) idealizovaný (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaný).

Určili jsme tedy Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi ((mimo)lidskými) jsoucnými (resp. určeními (mimo)lidských jsoucen); co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucnými, resp. určeními (mimo)lidských jsoucen); i co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucnými, resp. určeními (mimo)lidských jsoucen).

Tím jsme určili Kantovu filosofickou koncepci zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zákona (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu (mimo)lidských jsoucen a jako zákona (pre-faktuálně) idealizovaného (tj. transcendentálního: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaného, formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující – tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující – abstrakce).

Z výše zde uvedeného plyne, že Kantova filosofická koncepce zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího je podobná Descartově filosofické koncepci zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího, již je předjímána:

Z výše zde uvedeného plyne, že podobnost Kantovy filosofické koncepce zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího Descartově filosofické koncepci zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího¹ se týká morfologického momentu ontologického statutu přírodního zákona,² jakož i morfologického momentu noetického (a metodologicko-noetického) statutu přírodního zákona.³ Odtud plyne, že Kant zde je jistým způsobem blízký novověké přírodovědě galileovského typu; avšak plyne odtud též, že Kant zde je blízký novověké přírodovědě typu galileovského způsobem dílčím.⁴

2. Kantova filosofická koncepce zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího.

Kantova filosofická koncepce zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího je podobná Hegelově filosofické koncepci zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího), již předjímá.¹

Určeme tedy Kantův filosofický pojem zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího, jehož statut je ovšem metodologicko-noetický; ten se liší od metodologicko-noetického statutu Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího.

Kant ve své noetické a metodologicko-noetické filosofii se zabývá mj. i metodologicko-noetickou vazbou lidského rozumu a lidského rozvažování (schopnosti rozvažovací). Má za to, že tato vazba tkví mj. v tom, že lidský rozum pro lidské rozvažování (schopnost rozvažovací) připravuje pole jeho působnosti tím, že je vybavuje (metodologicko-noetickými) zákony jeho působnosti.²

Jde o tyto zákony lidského bytí jako poznávajícího:

1. Zákon stejnorodosti rozmanitého ve vyšších rodech (jsoucen – jevů v lidském poznání, resp. lidských poznatků o jsoucnech – jevech), tj. zákon homogenity (lidského poznání jsoucen – jevů, resp. lidských poznatků o jsoucnech – jevech). (Doporučuje lidskému rozvažování – schopnosti rozvažovací – při výzkumu jsoucen – jevů hledat stejnorodost v jejich rozmanitosti ve vyšším rodu jsoucen – jevů, jenž je sjednocuje.)³

2. Zákon rozmanitosti stejnorodého v nižších druzích (jsoucen – jevů v lidském poznání, resp. lidských poznatků o jsoucnech – jevech), tj. zákon specifikace (v homogenitě: specifikované homogenity lidského poznání jsoucen – jevů, resp. lidských poznatků o jsoucnech – jevech). (Doporučuje lidskému rozvažování – schopnosti rozvažovací – při výzkumu jsoucen – jevů hledat rozmanitost v jejich stejnorodosti v nižších druzích, poddruzích atd. jsoucen – jevů, v nichž se od sebe navzájem odlišují.)⁴

3. Zákon afinity všech pojmů (tj. pojmů rodu, druhů, poddruhů atd. jsoucen – jevů v lidském poznání, resp. v lidských poznatcích o jsoucnech – jevech). (Určuje vcelku pohyb lidského rozvažování – schopnosti rozvažovací – při výzkumu jsoucen – jevů jako sjednocení pohybu k stejnorodosti v jejich rozmanitosti ve vyšším rodu jsoucen – jevů, jenž je sjednocuje, a pohybu k rozmanitosti v jejich stejnorodosti v nižších druzích, poddruzích atd. jsoucen – jevů, v nichž se od sebe navzájem odlišují, tj. jako sjednocení dvojakého pohybu, resp. pohybu opačného.⁵ To znamená, že tento 3. zákon bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího je sjednocením 1. zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího a 2. zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího).

Tímto 3. zákonem bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího, jenž je sjednocením 1. zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího a 2. zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího, tj. zákonem afinity všech pojmů (tj. pojmů rodu, druhů, poddruhů atd. jsoucen – jevů v lidském poznání, resp. v lidských poznatcích o jsoucnech – jevech), jenž určuje vcelku pohyb lidského rozvažování (schopnosti rozvažovací) při výzkumu jsoucen – jevů jako sjednocení pohybu k stejnorodosti v jejich rozmanitosti ve vyšším rodu jsoucen – jevů, jenž je sjednocuje, a pohybu k rozmanitosti v jejich stejnorodosti v nižších druzích, poddruzích atd. jsoucen – jevů, v nichž se od sebe navzájem odlišují, tj. jako sjednocení dvojakého pohybu, resp. pohybu opačného, se podle mne Kant nejvíce přiblížil Hegelově filosofické koncepci zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího), a to zvláště v těchto ohledech: Zákon bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího má imanentní zdroj ve (vědeckém) lidském poznání samém; imanentní zdroj, jež má zákon bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího ve (vědeckém) lidském poznání samém, tkví v rozporu jeho protikladných momentů: sjednocování a rozdělování; rozpor jeho protikladných momentů (sjednocování a rozdělování) je produktivním zdrojem zákona jako formy pohybu (vědeckého) lidského poznání, resp. zákona jako pohybu formy (vědeckého) lidského poznání, tj. produktivním zdrojem zákona jako formy produkce a reprodukce (vědeckého) lidského poznání. Takto (zvláště v těchto ohledech zákona jako formy produkce a reprodukce vědeckého lidského poznání) se podle mne Kant nejvíce přiblížil Hegelově filosofické koncepci zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího).

To znamená, že Kantova filosofická koncepce zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího je podobná Hegelově filosofické koncepci zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího), již předjímá.⁶

Tak apod. se Kant ve své noetické a metodologicko-noetické filosofii zabývá mj. metodologicko-noetickou vazbou lidského rozumu a lidského rozvažování (schopnosti rozvažovací), máje za to, že tato vazba tkví mj. v tom, že lidský rozum pro lidské rozvažování (schopnost rozvažovací) připravuje pole jeho působnosti tím, že je vybavuje (metodologicko-noetickými) zákony jeho působnosti,⁷ totiž oněmi zákony bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího, výše zde uvedenými a výše zde určenými.

Tím jsme určili Kantův filosofický pojem zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího, jehož statut je ovšem metodologicko-noetický a jenž se liší od metodologicko-noetického statutu Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího.⁸

3. Kantova filosofická koncepce (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího.

Podle Kanta člověk jednak je determinován (mimo-mravními) zákony bytí (mimo)lidsky jsoucího (tj. mimo-mravně působícími přírodními zákony), tj. je heteronomní bytostí, jednak však je s to se determinovat (mravním) zákonem bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího (i vůči přírodním zákonům), tj. být bytostí autonomní.¹

Jaké tedy je Kantovo filosofické pojetí (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího (i vůči přírodním zákonům)? A čím se liší od Kantova filosofického pojetí (mimo-mravního) zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího (tj. mimo-mravně působícího přírodního zákona)?

Podle Kanta bytným základem (apriorního mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího (i vůči přírodním zákonům) je (lidský) praktický rozum (tj. čistý praktický rozum – čistá vůle²) jako svoboda³ (tj. jako svoboda od heteronomie – od predeterminace přírodními zákony i k autonomii – k autodeterminaci zákonem svobody na základě *představy* zákona svobody): čistá vůle na základě *představy* zákona svobody je (mravně) zákonodárná (zákonotvorná).⁴

Kant říká, že i zákon svobody je „kauzální“ (funkčně kauzální?).⁵ To však zde znamená, že zákon svobody je kauzálně (resp. funkčně kauzálně) bytně založený,⁶ tzn. bytně založený ve smyslu výše zde určeném (srov. zde výše uvedené ad 3, odst. 3), nikoli že sám má kauzální tvar.

Zákon svobody má tvar kategorického⁷ imperativu. Jako takový jej lze formulovat takto: Pro každou rozumnou bytost (tj. i pro člověka jako rozumnou bytost) platí: jednej tak, aby maxima tvého (jedinečného) lidského jednání mohla být všeobecnou maximou všeho lidského jednání, tj. jeho zákonem.⁸

Týž zákon svobody (tvaru kategorického⁹ imperativu) lze jako takový též formulovat takto: Pro každou rozumnou bytost (tj. i pro člověka jako rozumnou bytost) platí: jednej tak, aby lidství (tvé i jiných lidí) pro tebe bylo vždy i účelem, nejen prostředkem (k jinému účelu).¹⁰

Obě formulace zákona svobody (tvaru kategorického imperativu) jsou vzájemně se podmiňující a vzájemně se doplňující (a v tomto smyslu shodné): Pro každou rozumnou bytost (tj. i pro člověka jako rozumnou bytost) platí: jednej tak, aby maxima tvého (jedinečného) lidského jednání mohla být všeobecnou maximou *všeho lidského* jednání (tj. jeho zákonem), tzn.: jednej tak, aby *lidství* (tvé i jiných lidí) pro tebe bylo *vždy* i účelem, nejen prostředkem (k jinému účelu). (*Lidská* forma lidského jednání podmiňuje i *lidský* obsah lidského jednání a doplňuje se jím jako svým obsažným účelem: jednáš-li v *lidské* formě lidského jednání, jednáš i pro *lidský* obsah lidského jednání jako pro svůj obsažný účel.) Nebo: Pro každou rozumnou bytost (tj. i pro člověka jako rozumnou bytost) platí: jednej tak,

aby *lidství* (tvé i jiných lidí) pro tebe bylo *vždy* i účelem, nejen prostředkem (k jinému účelu), tzn.: jedne tak, aby maxima tvého (jedinečného) lidského jednání mohla být všeobecnou maximou *všeho lidského* jednání (tj. jeho zákonem). (*Lidský* obsah lidského jednání podmiňuje i *lidskou* formu lidského jednání a doplňuje se jí jako svou účelovou formou: jednáš-li pro *lidský* obsah lidského jednání, jednáš i v *lidské* formě lidského jednání jako ve své účelové formě.) – Proto obě formulace zákona svobody (tvaru kategorického imperativu) jsou vzájemně se podmiňující a vzájemně se doplňující (a v tomto smyslu shodné).¹¹

To znamená, že, říká-li Kant, že zákon svobody je „kauzální“ (funkčně kauzální?),¹² pak to zde znamená, že zákon svobody je kauzálně (resp. funkčně kauzálně) bytně založený,¹³ tzn. bytně založený ve smyslu výše zde určeném (srov. výše zde uvedené ad 3, odst. 3), nikoli že sám má kauzální *tvar*: jeho tvar je kategoricko-imperativní; a tento kategoricko-imperativní tvar je formově účelový, ale také obsahově účelový.¹⁴

Takové tedy je Kantovo filosofické pojetí zákona svobody. A čím se liší od Kantova filosofického pojetí přírodního zákona?

Liší se tím, že podle Kanta přírodními zákony člověk je determinován, tj. je tak jen heteronomní bytostí, zákonem svobody však je s to se determinovat, tj. také být bytostí autonomní.¹⁵

A dále pak (a zvláště) se liší tím, že podle Kanta bytným základem (apriorního) zákona svobody je (lidský) praktický rozum (tj. čistý praktický rozum – čistá vůle¹⁶) jako svoboda¹⁷ (tj. jako svoboda od heteronomie – od predeterminace přírodními zákony i k autonomii – k autodeterminaci zákonem svobody na základě *představy* zákona svobody): čistá vůle na základě *představy* zákona svobody je (mravně) zákonodárná (zákonotvorná).¹⁸

4. Význam Kantova (resp. kantovského) paradigmatu ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoícího) v klasické novověké filosofii ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoeconomické formě.

Z výše zde uvedeného plyne, že v Kantově filosofii lze nalézt tři filosofické pojmy zákona (bytí jsoícího): Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoícího; Kantův filosofický pojem zákona bytí lidsky jsoícího jako poznávajícího; a Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoícího jako (mravně) konajícího. V kontextu vývoje pojmu zákona (bytí jsoícího) v klasické novověké filosofii je z nich nejvýznamnější Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoícího jako (mravně) konajícího. Je z nich nejvýznamnější jednak proto, že je přerušením kontinuity (vystoupením z kontinuity) kontextu a vývoje pojmu zákona (bytí jsoícího) v klasické novověké filosofii, a zvláště proto, že je přerušením té kontinuity (vystoupením z té kontinuity), jež z hlediska filosoficko-antropologického (antropologicko-ontologického), tj. z hlediska, jež zde je základní a zásadně přednostní, je oproti ní též základně a zásadně přednostní, jak bude ukázáno a dokázáno zde níže. Určivše jej zde výše, ukažme a dokažme teď jeho filosoficko-ontologickou (antropologicko-ontologickou) přednost (i vůči Kantovu filosofickému pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoícího, i vůči Kantovu filosofickému pojmu zákona bytí lidsky jsoícího jako poznávajícího).

Z výše zde uvedeného plyne, že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoícího v jistém smyslu¹ je podobné Descartovu filosofickému pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoícího, jímž je předjímáno; že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí lidsky jsoícího jako poznávajícího v jistém smyslu² je podobné Hegelovu filosofickému pojetí zákona bytí (nejen lidsky) jsoícího (nejen jako poznávajícího) a předjímá je;³ že však

Kantovo filosofické pojetí (mravního) zákona lidského bytí jako (mravně) konajícího je oproti nim *jiným paradigmatickým*.

V čem však *paradigma* Kantova filosofického pojetí (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je (oproti nim) *jiné*? V tom, že (oproti nim) v něm (mravní) zákon bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího není objektivní obecnou formou bytných souvislostí mezi jsoucnými (resp. mezi určeními jsoucnými) mimolidskými a popř. i lidskými, pokud jsou bytostmi jen přirozenými nebo jen společenskými, tzn.: pokud jsou jen objektem přirozené nebo společenské determinace;⁴ tzn. v tom, že (oproti nim) v něm (mravní) zákon bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je subjektivní (nicméně obecně subjektivní a v tomto smyslu, tj. ve smyslu obecnosti, tedy též objektivní) obecnou formou bytných souvislostí jsoucných (resp. určení jsoucných) lidských, pokud jsou (lidskými) bytostmi nejen přirozenými a nejen společenskými, ale také (a zvláště) mravními, tzn.: pokud jsou nejen objektem přirozené nebo společenské determinace, ale také (a zvláště) subjektem mravní autodeterminace.⁵

Tento mravní statut, tj. statut subjektu mravní autodeterminace, je bytně založen v ontologicko-antropologickém statutu lidského bytí jako prakticky rozumného (v čisté vůli), proto tedy svobodného, proto i autonomního, tj. schopného před-stavy (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího, tedy též schopného (pro sebe sama, resp. před sebe sama) stavění (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího (prostého heteronomie) i vůle k činu podle něho (tj. i podle povinnosti a podle odpovědnosti). Tento ontologicko-antropologický statut lidského bytí, v němž je bytně založen jeho mravní statut, tj. statut subjektu mravní autodeterminace, podle Kanta je esencí lidského bytí: esencí lidského bytí podle Kanta není jeho přirozenost (ani jeho společenská), je však přirozeně (i společensky) determinováno, ne však přirozeně (ani společensky) predeterminováno: jeho přirozenost (ani jeho společenská) „nevolí“ jeho činy, své činy volí ono samo jako (prakticky) rozumné (v čisté vůli), proto taky svobodné, proto i autonomní, tj. schopné před-stavy (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího a schopné (pro sebe sama, resp. před sebe sama) stavění (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího (prostého heteronomie) i vůle k činu podle něho (tj. i podle povinnosti a podle odpovědnosti).

Lidské bytí v tomto smyslu zde je filosoficky pojato jako sice esenciálně (druhově obecně) určené, nicméně tato esenciální (druhově obecná) určenost lidského bytí v tomto smyslu je filosoficky pojata jako vázaná primárně na jednotlivé lidské bytí, nikoli jako primárně vázaná na obecné lidské bytí (na rozdíl od Hegela a Marxe), což však neznamená absenci obecně lidského ohledu v něm, naopak: znamená to taktéž prezenci obecně lidského ohledu, leč (na rozdíl od Hegela a Marxe) obecně lidského ohledu jednotlivého lidského bytí, jež na bytném základě svého ontologicko-antropologického statutu (srov. zde výše, 4, odst. 4) volí (jednotlivé lidské) činy vzhledem k lidskému obecnství, tj. jež (na bytném základě svého antropologicko-ontologického statutu – srov. zde výše, 3, odst. 4) volí činy v souladu s mravním zákonem bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího, nebo v nesouladu s (mravním) zákonem bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího, jehož bytným základem je ono samo: ono samo je jeho bytným základem jako esenciálně (druhově obecně) určené, avšak jako *jednotlivé* (byť i esenciálně druhově obecné) se určující, tj. jako jednotlivá (transcendentální) subjektivita. A jako transcendentální subjektivita upomíná na lidské bytí jako subjektivitu v existenciálním smyslu, upomíná na existenciální smysl lidského bytí jako subjektivity např. a zvláště u Jasperse a u Sartra, jež, jak se zdá, předjímá; zdá se, že Kant předjímá velké existenciální filosofy Jasperse a Sartra jako filosof (zákonně) lidské svobody, resp. jako filosof (lidského) zákona svobody, tedy že v těchto ohledech předbíhá a předjímá

existenciální filosofii a že v těchto ohledech je jejím ne-li otcem, tedy praotcem. – Zde se uzavírá téma nynější práce a otevírá se téma práce pozdější.⁶

V dřívějších studiích¹ jsem zkoumal vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. (Termín „zákon“ patřil – a snad i patří – k nejfrekventovanějším filosofickým termínům, ale také k filosofickým termínům nejvágnějším.) Chtěl jsem v nich objasnit termín „zákon“ objasněním vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii: proto právě v klasické novověké filosofii, a nikoli v (před)klasické filosofii starověké či v klasické filosofii středověké, že mi v nich šlo především o filosofický pojem zákona bytí jsoucího co do jeho ontologického (nenormativního) statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen, odtud i o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen), i o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen), tedy mi v nich nešlo o filosofický pojem zákona (bytí lidsky jsoucího) co do jeho antropologicko-normativního statutu, tj. pokud zákon (bytí lidsky jsoucího) je filosoficky pojat ne jako typ bytné souvislosti mezi lidskými jsoucný (resp. určeními lidských jsoucen), jež není určována lidskou volbou, ale (naopak) právě jako norma lidské činnosti, jež je určována lidskou volbou, tak či onak vyhlašována za platnou pro lidskou činnost a tak či onak sankcionována (např. právní norma lidské činnosti a mravní norma lidské činnosti). Šlo mi v nich o filosofický pojem zákona (bytí jsoucího) ve smyslu výše zde určeném co do jeho bytné struktury a co do (morfologické) explikace jeho bytné struktury. Tato (morfologická) explikace byla podána nikoli v (před)klasické starověké filosofii či v (klasické) středověké filosofii, leč právě v klasické filosofii novověké: byla podána nejdříve ve vztahu k bytné sféře přírody,² později ve vztahu též k širší než přírodní bytné sféře. Její zlomové momenty jsem v nich chtěl určit. Za její zlomové momenty, jež jsem v nich chtěl určit, pokládám ty, v nichž povstává zásadně a základně jiné rozumění pojmu zákona (bytí jsoucího) ve smyslu výše zde určeném, nežli je rozumění dřívější. Tyto zkoumané zlomové momenty jsem v nich chtěl též srovnat, a srovnáv je, posoudit (zhodnotit) i „linii“ těchto zlomových momentů – „linii“ jejich „vývoje“. V jakém smyslu lze mluvit o jejich „vývoji“ – a lze o něm v nějakém smyslu mluvit? – v základních relevantních filosofických kontextech? A jaký je základní relevantní filosofický kontext pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes? „Jak na tom“ dnes pojem zákona (bytí jsoucího) je? To byl horizont našich otázek, to byl horizont našeho tázání se při zkoumání vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii.

Jestliže toto tázání se a toto zkoumání vyústilo do filosoficko-antropologických pochybností, pak lze říci, že tyto filosoficko-antropologické pochybnosti jsou i základním relevantním filosofickým kontextem pojmu zákona (bytí jsoucího) dnes. V tomto základním relevantním filosofickém kontextu pojmu zákona (bytí jsoucího) se ukázalo: sledující vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii, sledovali jsme jedno jeho „paradigma“ – lze říci, že esencialistické „paradigma“ vývoje pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii. – Přitom se ukázaly jeho meze a tyto meze nás odkázaly k otázce – poukázaly nám na otázku – po jiném jeho „paradigmatu“ (např. existenciálním „paradigmatu“), a to nejlépe takovém, jež by bylo stejně ontologicky hluboké, avšak jež by bylo antropologicky únosnější. Myslím, že jako příklad takového „paradigmatu“ se nabízel „paradigma“ Kantova (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího, jenž

není pouhým antropologicko-normativním (ontickým) zákonem (bytí lidsky jsoucího) – je totiž zákonem bytí lidsky jsoucího ontologicko-antropologickým – nenormativním – a jenž nemůže být zákonem (bytí lidsky jsoucího) proti svobodě: je totiž (pro bytí lidsky jsoucího) zákonem svobody. Myslím, že „paradigma“ Kantova (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího jako příklad takového „paradigmatu“ tím vybízelo k filosofickému (ontologicko-antropologickému) výzkumu. V tomto jeho filosofickém (ontologicko-antropologickém) výzkumu se tak uzavřelo téma dřívějších studií. Téma nynější studie však se v něm otevřelo.

Suma summarum se tu ukazuje, že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího je podobné Descartovu filosofickému pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího, jímž je předjímáno; že Kantovo filosofické pojetí zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího je podobné Hegelovu filosofickému pojetí zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího), jež předjímá; že však Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je oproti nim jiným paradigmatem. Ukazuje se, že paradigma Kantova filosofického pojmu (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je (oproti nim) jiné v tom, že je spjaté s ontologicko-antropologickou bytnou sférou, tzn. že ontologicko-antropologickou bytnou sféru chápe jako svébytnou a svézakonnou, jako neredukovatelnou na univerzálně ontologickou bytnou sféru (na její bytí a na zákon jejího bytí), aniž jako redukovatelnou na speciálně ontologické bytné sféry (přirozenou nebo lidsko-společenskou – na jejich bytí a na zákon jejich bytí – přirozený nebo lidsko-společenský), tzn. jako svébytnou a svézakonnou lidskou svobodu: lidská svoboda zde není lidskou libovůlí, bytující mimo (vůči ní vnější) zákon (bytí jsoucího), aniž zde je lidskou vůlí poznat mimo ni bytující (vůči ní vnější) zákon (bytí jsoucího) a konat podle něho; lidská svoboda zde je bytný základ zákona lidského bytí, tzn.: bytný základ zákona svobody (lidského bytí): v tomto hlubokém antropologicko-ontologickém smyslu (ve smyslu hlubokém, protože antropologicko-nomologickém) je velký filosof Kant též a zvláště velkým filosofem lidské svobody a zákona lidského bytí jako zákona svobody (lidského bytí). V těchto ohledech předjímá a předbíhá existenciální filosofii a v týchž ohledech je ne-li otcem, tedy praotcem existenciální filosofie.³ V tom pak tkví převratný význam Kantova (resp. kantovského) paradigmatu ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě.

Poznámky a odkazy:

1 – Srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie (E-Logos 1994); VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; II. Pozdější klasická novověká filosofie (E-Logos 1996); VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; III. Pozdější klasická novověká filosofie v politickoekonomické formě (E-Logos 1999).

2 – Zde má předchůdce ve starověké přírodovědě Archimédově. Archimédes však je předchůdcem novověké přírodovědy, jenž ve své době zůstal osamělý ve svém přírodovědném zaměření; jeho přírodovědné zaměření v jeho době zůstalo osamělé vzhledem k duchu jeho doby, v němž nenalezlo pokračovatele; pokračovatele nalezlo až vzhledem k duchu doby nové, po vzniku a ve vývoji novověké přírodovědy. (Srov. M. Sobotka – L. Major: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie, v tom: Vznik a vývoj novověké přírodovědy [odst. 7]; in: L. Major – M. Sobotka: Světonázorový význam Descartovy přírodní filosofie.)

3 – Viz zde výše pozn.1 (k úvodu).

4 – Odpůrci filosofického pojmu historicko-vývojových společensko-lidských zákonů (popř. i odpůrci filosofického pojmu všech společensko-lidských, nejen historicko-vývojových, zákonů) byli zvláště novokantovci a z novokantovců jím byl zvláště Windelband se svým rozlišením „nomotetických věd“ a „idiografických věd“.

5 – Viz zde výše pozn.1 (k úvodu).

Ad 1. Kantova filosofická koncepce zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zákona (nejevového) funkčního (resp. příčinně funkčního) vztahu ((mimo)lidských) jsoucen a jako (pre-faktuálně) idealizovaného (tj. transcendentálního: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaného) zákona (formulovaného na bázi pre-faktuálně idealizující – tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující – abstrakce).

1 – Viz VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie, 2.1., 2.2. (E-Logos 1994.)

Ad 1.1. Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho ontologického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako typ bytné souvislosti mezi ((mimo)lidskými) jsoucný, resp. určeními ((mimo)lidských) jsoucen.

1 – Přírodní zákony se podle Kanta dělí na „čisté“ (apriorní - předzkušnostní) přírodní zákony a na zkušenostní (aposteriorní) přírodní zákony. (Srov. Kant: Kritika čistého rozumu, I, díl 2, odd. 1, kn. 1, část 2, kap. 2, § 26 [zvl. odst. 7].)

2 – „Zákon stálosti substance“ (jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, A: Podle Kanta substance (jsoucen – jevů) je substrátem jsoucen (jevů), a to takovým substrátem jsoucen (jevů), jenž „představuje čas vůbec“ a jenž tím, že „představuje čas vůbec“, jenž je stálý, je taktéž stálý, a proto umožňuje časové vztahy změn (jsoucen – jevů), tj.: umožňuje lidské určení časových vztahů změn (jsoucen – jevů). – Proto substance jsoucen (jevů) je stálá, resp.: stálost je funkcí substance jsoucen (jevů). (Určení substance jsoucen – jevů, jež jsou jen „zvláštními způsoby její existence“, jsou jejími akcidenty; pouze její akcidenty, jež jsou jen „zvláštními způsoby její existence“ – jejími určeními, se mohou měnit, ona sama se měnit nemůže.) – Podle Kanta „substance“ (jsoucen – jevů) je filosofický pojem (kategorie), jež patří ke „vztahům“ (jsoucen – jevů); avšak filosofický pojem (kategorie) substance (jsoucen – jevů) je spíše jejich podmínkou – a jako jejich podmínka též patří ke vztahům jsoucen (jevů), než by sama obsahovala – zahrnovala – ten či ten vztah jsoucen (jevů). – To znamená, že „čisté“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákony jsou spjaty s filosofickými pojmy (kategoriemi), zde s filosofickými pojmy (kategoriemi) „podle vztahu“ jsoucen (jevů), tzn. že „čisté“ – apriorní (předzkušnostní) přírodní zákony „podle vztahu“ jsoucen (jevů) zde jsou totéž co apriorní (předzkušnostní) formy vztahu jsoucen (jevů) spjaté s každou možnou zkušeností, resp. umožňující každou zkušenost.

3 – „Zákon kauzality“ (změn stavů substance jsoucen – jevů, tj. zákon „nestálosti substance“ jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, B: Podle Kanta substance (jsoucen – jevů) je substrátem i všech změn jsoucen (jevů), a to takovým substrátem všech změn jsoucen (jevů), jenž „představuje čas vůbec“ a jenž tím, že „představuje čas vůbec“, jenž je stálý, je taktéž stálý, a proto umožňuje časové vztahy změn (jsoucen – jevů), tj.: umožňuje lidské určení časových vztahů změn (jsoucen – jevů): proto substance jsoucen (jevů) je stálá, resp.: stálost je funkcí substance jsoucen (jevů), a to jako bytný zdroj síly k činnosti (jsoucen – jevů), tzn. i k příčinně účinkové činnosti (jsoucen – jevů), tj. k příčinně účinkovým vztahům v ní. (Tj. k těm vztahům v ní, ve kterých se mění určení substance, jež jsou jen „zvláštními způsoby její existence“, tj. jejími akcidenty, resp. ve kterých se mění její akcidenty jako zvláštní způsoby určení „existence substance“.) – Zde se blíže určuje, jak podle Kanta filosofický pojem (kategorie) „substance“ (jsoucen – jevů) patří ke „vztahům“ jsoucen (jevů), tj. jak filosofický pojem (kategorie) substance (jsoucen – jevů) je spíše jejich podmínkou, než by sama obsahovala – zahrnovala – ten či ten vztah jsoucen (jevů), tj. blíže se zde

určuje, že patří ke vztahům jsoucena (jevů) jako jejich podmínka – jejich bytný podklad, ba i jejich bytný základ. – Tím Kant i blíže určuje – blíže zdůvodňuje –, že „čisté“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákony jsou spjaty s filosofickými pojmy (kategoriemi), zde s filosofickými pojmy (kategoriemi) „podle vztahu“ jsoucena (jevů), tzn. že „čisté“ – apriorní (předzkušnostní) přírodní zákony „podle vztahu“ jsoucena (jevů) zde jsou totéž co apriorní (předzkušnostní) formy vztahu jsoucena (jevů) spjaté s každou možnou zkušeností, resp. umožňující každou zkušenost.

4 – „Zákon komunity“ (tj. „komunitní“ kauzality změn stavů substancí jsoucena – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, C: Podle Kanta substance (jsoucena – jevů) je i substrátem spolubytí jsoucena (spolu-jevů); substance je substrátem spolubytí jsoucena (spolu-jevů) jako bytný zdroj síly k činnosti (jsoucena – jevů), tzn. k příčinně účinkové činnosti (jsoucena – jevů), tj. k příčinně účinkovým vztahům mezi nimi, a to k těm vztahům mezi nimi, v nichž podle Kanta si vzájemně určují (totéž) místo v čase (jako současnost): je-li A v lidských smyslech vnímáno jako nutně v čase následné po B, pak to podle Kanta znamená, že A je účinkem B – své příčiny, resp. že B je příčinou A – svého účinku (srov. zde výše, pozn. 3 ad 1.1.); a je-li A v lidských smyslech vnímáno jako současné (sousedné) s B, pak to podle Kanta znamená, že A je účinkem i příčinou B – své příčiny i svého účinku, resp. že B je účinkem i příčinou A – své příčiny i svého účinku. (To znamená, že podle Kanta časová následnost jsoucena – jevů je možná jen skrze substance jsoucena – jevů, jako jejich substanciální kauzalita: srov. zde výše, pozn. 3 ad 1.1.; a že podle Kanta současnost – resp. souslednost – jsoucena – jevů je možná jen skrze substance jsoucena – jevů, jako jejich substanciální komunita. Jen v ní podle Kanta si vzájemně určují totéž místo v čase jako současnost.)

5 – „Zákon stálosti substance“ (jsoucena – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, A.

6 – „Zákon kauzality“ (změn stavů substance jsoucena – jevů, tj. zákon „nestálosti substance“ jsoucena – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, B.

7 – Vzhledem k 1. „čistému“ (apriornímu – předzkušnostnímu) přírodnímu zákonu.

8 – „Zákon komunity“ (tj. „komunitní“ kauzality změn stavů substancí jsoucena – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, C.

9 – Vzhledem k 2. „čistému“ (apriornímu – předzkušnostnímu) přírodnímu zákonu.

10 – Všechny tyto tři „čisté“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákony pro Kanta jsou „zásadami čistého rozvažování“ – srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3 – a v rámci „zásad čistého rozvažování“ „analogiemi zkušenosti“. (Srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3.) O nich jako o „čistých“ (apriorních – předzkušnostních) přírodních zákonech Kant mluví explicitě a podrobněji. Kant však mluví explicitě (byť ne podrobně) i o jiných „zásadách čistého rozvažování“ jako o „čistých“ (apriorních – předzkušnostních) přírodních zákonech: jsou jimi všechny (tedy nejen ony tři) „zásady čistého rozvažování“. („Analogie zkušenosti“ – v rámci „zásad čistého rozvažování“ – i „zásady čistého rozvažování“ samy Kant zkoumá v „transcendentální analytice“ – srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1 –, k níž patří i transcendentální „analytika zásad“ – srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2 –, v rámci „transcendentální logiky“ – srov. tamtéž, I, díl 2.) Lze říci, že všechny ony tři (aj.) „čisté“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákony Kant zkoumá jako transcendentální logické formy „možné zkušenosti“, resp. přírody, neb příroda pro Kanta je právě totéž co „možná zkušenost“. (Srov. Kant: Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou, část 2, § 36 [zvl. odst. 8]. S tím souvisí, že v obsahovém smyslu pro Kanta příroda je totéž co souhrn jsoucena – jevů – srov. tamtéž, část 2, zvl. § 36 [odst. 2] – a že ve formovém smyslu pro Kanta příroda je totéž co souhrn pravidel všech jsoucena – jevů, tj. všech pravidel jejich scelení v jedné zkušenosti: v celku jedné zkušenosti: srov. tamtéž, část 2, zvl. § 36 [odst. 3]. Pravidla jejich scelení v jedné zkušenosti – v celku jedné zkušenosti –, pokud jsou apriorní a pokud jsou superiori, jsou „zásady čistého rozvažování“; „zásady čistého rozvažování“ v tomto smyslu jsou – „čistými“ – apriorními – předzkušnostními – přírodními zákony a – „čisté“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákony v tomtéž smyslu jsou příroda jako taková, tj. příroda ve smyslu formovém, nikoli ve smyslu obsahovém: srov. Kant: Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou, část 2, zvl. § 36 [zvl. odst. 5-7].)

Avšak přírodní zákony se podle Kanta dělí na „čisté“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákony a na zkušenostní (aposteriorní) přírodní zákony. Přitom ony jsou bytně nezávislé na těchto a tyto jsou bytně závislé na oněch jako na svých transcendentálních logických formách: jsou bytnou

konkretizací (empirickou bytnou konkretizací) svých (nadempirických) transcendentálních logických forem. (Srov. Kant: Kritika čistého rozumu, I, díl 2, odd. 1, kn. 1, část 2, kap. 2, § 26 [zvl. odst. 7]; I, díl 2, odd. 1, kn. 2, část 2, kap. 3 [zvl. odst. 1]; I, díl 2, odd. 1, kn. 2, část 2, kap. 3, 3, C [zvl. odst. 8, 9].)

11 – Tj. ve smyslu transcendentálně – subjektivně (nikoli transcendentně – objektivně) ontologickém: „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon (na rozdíl od zkušenostních – aposteriorních – přírodních zákonů) má transcendentálně subjektivní ontologický statut (nikoli ontologický statut transcendentně objektivní).

12 – Podle Kanta 1. „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon tedy je podmíněně funkční vztah bytí daného jsoucná (jevu) a jeho stálosti (neměnnosti): jeho stálost (neměnnost) je funkcí bytí daného jsoucná (jevu) za podmínky, že je mimo vnitřní (sebe)vztahy (v bytí téhož jsoucná – jevu) i mimo vnější vztahy (k bytí jiného jsoucná – jevu).

13 – Podle Kanta 2. „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon tedy je podmíněně příčinný vztah bytí daného jsoucná (jevu) a jeho proměnnosti (nestálosti): jeho proměnnost (nestálost) je funkcí bytí daného jsoucná (jevu) za podmínky, že je ve vnitřních (sebe)vztazích (v bytí téhož jsoucná – jevu) či ve vnějších vztazích (k bytí jiného jsoucná – jevu).

V tomto případě podle Kanta lze tento „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon formulovat také takto: Jsoucná (jevy) jsou v příčinném vztahu za podmínky, že jsou ve vztahu časové následnosti. (Řečeno fenomenálně, tj. tak, že při formulaci tohoto „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona postupujeme od jsoucn – jevů v jejich fenomenální podmíněnosti k jejich transcendentální vymezenosti; tento „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon tedy zde je filosoficky pojat jako podmíněně příčinný vztah jsoucn – jevů, tj. jako vztah fenomenálně – obsahově – transcendentální – formový –. Řečeno transcendentálně, tj. tak, že při formulaci tohoto „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona postupujeme od jejich transcendentální podmíněnosti ke jsoucnům – jevům v jejich fenomenální vymezenosti, tento „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon zde sice je filosoficky pojat též jako podmíněně příčinný vztah jsoucn – jevů, nicméně jako vztah transcendentálně – formově – fenomenální – obsahový –; v tomto případě lze podle Kanta tento „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon formulovat také takto: Jsoucná – jevy jsou ve vztahu časové následnosti za podmínky, že jsou ve vztahu příčinném.)

14 – Podle Kanta 3. „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon tedy je podmíněně příčinný vztah bytí daného jsoucná (jevu) a proměnnosti (nestálosti) bytí jiného jsoucná (jevu): proměnnost (nestálost) bytí jiného jsoucná (jevu) je účinkem bytí daného jsoucná (jevu) za podmínky, že je ve vnějších vztazích k bytí jiného jsoucná (jevu); a zároveň (současně) podle Kanta 3. „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon je též podmíněně příčinný vztah bytí jiného jsoucná (jevu) a proměnnosti (nestálosti) bytí daného jsoucná (jevu): proměnnost (nestálost) bytí daného jsoucná (jevu) je účinkem bytí jiného jsoucná (jevu) za podmínky, že je ve vnějších vztazích k bytí daného jsoucná (jevu).

Podle Kanta lze tento „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon formulovat také takto: Jsoucná (jevy) jsou ve vzájemně příčinném vztahu za podmínky, že jsou ve vztahu současnosti (sousednosti). (Řečeno fenomenálně, tj. tak, že při formulaci tohoto „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona postupujeme od jsoucn – jevů v jejich fenomenální podmíněnosti k jejich transcendentální vymezenosti; tento „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon tedy zde je filosoficky pojat jako podmíněně vzájemně příčinný vztah jsoucn – jevů, tj. jako vztah fenomenálně – obsahově – transcendentální – formový –. Řečeno transcendentálně, tj. tak, že při formulaci tohoto „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona postupujeme od jejich transcendentální podmíněnosti ke jsoucnům – jevům v jejich fenomenální vymezenosti, tento „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon sice je filosoficky pojat též jako podmíněně vzájemně příčinný vztah jsoucn – jevů, nicméně jako vztah transcendentálně – formově – fenomenální – obsahový –; tzn. že podle Kanta lze tento „čistý“ – apriorní – předzkušnostní – přírodní zákon formulovat také takto: Jsoucná – jevy jsou ve vztahu současnosti – souslednosti – za podmínky, že jsou ve vztahu vzájemně příčinném.)

Ad 1.2. Ke Kantovu filosofickému pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho metodologicko-noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky zkoumán co do způsobu dosažení (vědeckého) lidského poznání o něm (tj. o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi (mimo)lidskými jsoucný, resp. určeními mimolidských jsoucen).

1 – Lze říci, že podle Kanta s transcendentálně subjektivním momentem ontologického statutu lidského bytí je spjata také nutnost (pre-faktuálně) idealizující (tzn.: transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce od faktuálních (co do původu konec konců transcendentně vázaných, s transcendentní faktualitou spjatých) podmínek jsoucen (jevů) a jejich určení, jež ovšem (jako odhlédnutí od nich) je spjata také s nutností abstrakce (nahlédnutí) jejich transcendentálních logických forem – „čistých“ (apriorních – předzkušnostních) přírodních zákonů.

2 – Lze říci, že podle Kanta s transcendentně objektivním momentem ontologického statutu lidského bytí je spjata také nutnost spojení (pre-faktuálně) idealizující (tzn.: transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce s faktuálními (co do původu konec konců transcendentně vázanými, s transcendentní faktualitou spjatými) podmínkami jsoucen (jevů) a jejich určení, jež ovšem (jako přihlédnutí k nim) je spjaté také s nutností abstrakce (nahlédnutí) zkušenostních (aposteriorních) přírodních zákonů (v jejich transcendentálně logických formách).

Ad 1.3. Kantův filosofický pojem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího co do jeho noetického statutu, tj. pokud zákon (bytí (mimo)lidsky jsoucího) je filosoficky pojat jako dosažený (vědecký) lidský poznatek (o zákonu bytí (mimo)lidsky jsoucího jako typu bytné souvislosti mezi jsoucný, resp. určeními jsoucen).

1 – Vědecké lidské poznatky o přírodních zákonech se podle Kanta dělí na vědecké lidské poznatky o „čistých“ (apriorních – předzkušnostních) přírodních zákonech a na vědecké lidské poznatky o zkušenostních (aposteriorních) přírodních zákonech. (Srov. Kant: Kritika čistého rozumu, I, díl II, odd. 1, kn. 1, část 2, kap. 2, § 26 [zvl. odst. 7].)

2 – Tj. vědecký lidský poznatek o „zákonu stálosti substance“ (jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, A. (Viz též zde výše pozn. 2 ad 1.1.: vyplývá z ní, že noetický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona předchází ontologickému statutu Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona, resp. že ontologický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona vzchází z noetického statutu Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona. A vyplývá z ní tedy, že v tomto smyslu vskutku podle Kanta lidský rozum – resp. rozvažování či schopnost rozvažovací – „předepisuje“ přírodě zákony: viz Kant: Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou, část 2, § 36 [zvl. odst. 8].)

3 – Tj. vědecký lidský poznatek o „zákonu kauzality“ (změn stavů substance jsoucen – jevů, tj. o zákonu „nestálosti substance“ jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, B. (Viz též zde výše pozn. 3 ad 1.1.: i z ní vyplývá, že noetický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona předchází ontologickému statutu Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona, resp. že ontologický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona vzchází z noetického statutu Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona. I z ní tedy vyplývá, že v tomto smyslu vskutku podle Kanta lidský rozum – resp. rozvažování či schopnost rozvažovací – „předepisuje“ přírodě zákony: viz Kant: Prolegomena ke každé příští metafyzice, jež se bude moci stát vědou, část 2, §§ 36 [zvl. odst. 8], 37, 38.)

4 – Tj. vědecký lidský poznatek o „zákonu komunity“ (tj. „komunitní“ kauzality změn stavů substancí jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, C. (Viz též zde výše pozn. 4 ad

1.1.: i z pozn. 4 ad 1.1. vyplývá totéž, co vyplývá z pozn. 2 ad 1.1. a z pozn. 3 ad 1.1.: srov. zde výše pozn. 2 ad 1.3. a pozn. 3 ad 1.3.)

5 – Tj. vědecký lidský poznatek o „zákonu stálosti substance“ (jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, A.

6 – Tj. vědecký lidský poznatek o „zákonu kauzality“ (změn stavů substance jsoucen – jevů, tj. o zákonu „nestálosti substance“ jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, B.

7 – Vzhledem k vědeckému lidskému poznatku o 1. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu.

8 – Tj. vědecký lidský poznatek o „zákonu komunity“ (tj. „komunitní“ kauzality změn stavů substancí jsoucen – jevů): srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 1, kn. 2, kap. 3, 3, C.

9 – Vzhledem k vědeckému lidskému poznatku o 2. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu.

10 – Srov. zde výše, pozn. 10, odst. 1, ad 1.1.: vyplývá z ní totéž co zde výše z pozn. 2-4 ad 1.1., ba vyplývá z ní také, že ontologický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ (apriorního – předzkušnostního) přírodního zákona *koinciduje* s noetickým statutem Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ (apriorního – předzkušnostního) přírodního zákona, tj. že s noetickým statutem Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ (apriorního – předzkušnostního) přírodního zákona se (eo ipso) též *konstituuje* ontologický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ (apriorního – předzkušnostního) přírodního zákona. (Proto Kant se zabývá filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona co do jeho noetického statutu a filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona co do jeho ontologického statutu zároveň, tzn. že se zabývá filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona co do jeho noetického statutu a filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona co do jeho ontologického statutu na totéž místě, resp. na týchž místech svých spisů o lidském rozumu – resp. rozvažování či schopnosti rozvažovací – jako rozumu zákonozdrojném, resp. zákonotvorném.)

Avšak vědecké lidské poznatky o přírodních zákonech se podle Kanta dělí na vědecké lidské poznatky o „čistých“ (apriorních – předzkušnostních) přírodních zákonech a na vědecké lidské poznatky o zkušenostních (aposteriorních) přírodních zákonech. Přitom ony jsou bytně nezávislé na těchto a tyto jsou bytně závislé na oněch jako na svých transcendentálních logických formách: jsou bytnou konkretizací (empirickou bytnou konkretizací) svých (nadempirických) transcendentálních logických forem. (Srov. Kant: Kritika čistého rozumu, I, díl 2, odd. 1, kn. 1, část 2, kap. 2, § 26 [zvl. odst. 7]; I, díl 2, odd. 1, kn. 2, část 2, kap. 3 [zvl. odst. 1]; I, díl 2, odd. 1, kn. 2, část 2, kap. 3, 3, C [zvl. odst. 8, 9].)

To znamená, že ontologický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zkušenostního (aposteriorního) přírodního zákona nekoinciduje s noetickým statutem Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zkušenostního (aposteriorního) přírodního zákona, tj. že s noetickým statutem Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako apriorního (předzkušnostního) přírodního zákona se ještě nekonstituuje ontologický statut Kantova filosofického pojmu zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zkušenostního (aposteriorního) přírodního zákona. (Kant, zabývá se filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona co do jeho noetického statutu a filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako „čistého“ – apriorního – předzkušnostního – přírodního zákona co do jeho ontologického statutu na totéž místě, resp. na týchž místech svých spisů o lidském rozumu – resp. rozvažování či schopnosti rozvažovací – jako rozumu zákonozdrojném, resp. zákonotvorném, zároveň se zabývá filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zkušenostního – aposteriorního – přírodního zákona co do jeho noetického statutu a filosofickým pojmem zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího jako zkušenostního – aposteriorního – přírodního zákona co do jeho ontologického statutu jen zběžně: zřejmě proto, že pro něho je v jistém smyslu vedlejší, tj. že pro něho je vedlejší ve smyslu bytné závislosti a že se chce zabývat a že se zabývá především a spíše tím, co je bytně nezávislé.)

11 – Tj. ve smyslu transcendentálně – subjektivně (nikoli transcendentně – objektivně) noetickém: „čistý“ (apriorní – předzkušnostní) přírodní zákon (na rozdíl od zkušenostních – aposteriorních) přírodních zákonů má transcendentálně subjektivní noetický statut (nikoli noetický statut transcendentně objektivní).

12 – Podle Kanta vědecký lidský poznatek o 1. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu tedy je vědeckým lidským poznatkem o podmíněně funkčním vztahu bytí daného jsoucna (jevu) a jeho stálosti (neměnnosti): jeho stálost (neměnnost) je funkcí bytí daného jsoucna (jevu) za (pre-faktuálně idealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizované) podmínky, že je mimo vnitřní (sebe)vztahy (v bytí téhož jsoucna – jevu) i mimo vnější vztahy (k bytí jiného jsoucna – jevu). Jde o vědecký lidský poznatek vzniklý (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakcí, tzn. o vědecký lidský poznatek (pre-faktuálně) idealizovaný (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizovaný).

13 – Podle Kanta vědecký lidský poznatek o 2. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu tedy je vědeckým lidským poznatkem o podmíněně funkčním vztahu bytí daného jsoucna (jevu) a jeho proměnnosti (nestálosti): jeho proměnnost (nestálost) je funkcí bytí daného jsoucna (jevu) za (pre-faktuálně deidealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizované) podmínky, že je ve vnitřních (sebe)vztazích (v bytí téhož jsoucna – jevu) či ve vnějších vztazích (k bytí jiného jsoucna – jevu). Jde o vědecký lidský poznatek vzniklý konkretizací – modifikací (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o 1. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu), tj. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (pre-faktuálně deidealizovaný, tj. ovšem i zde transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizovaný).

V tomto případě podle Kanta lze tento vědecký lidský poznatek o 2. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu formulovat také takto: Jsoucna (jevy) jsou v příčinném vztahu za (pre-faktuálně deidealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizované) podmínky, že jsou ve vztahu časové následnosti. (Řečeno fenomenálně, tj. tak, že při formulaci tohoto vědeckého lidského poznatku o 2. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu postupujeme od jsoucna – jevů v jejich fenomenální podmíněnosti k jejich transcendentální vymezenosti; tento vědecký lidský poznatek o 2. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu tedy zde je filosoficky pojat jako vědecký lidský poznatek o podmíněně příčinném vztahu jsoucna – jevů, tj. o vztahu fenomenálně – obsahově – transcendentálním – formovém –. Řečeno transcendentálně, tj. tak, že při formulaci tohoto vědeckého lidského poznatku o 2. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu postupujeme od jejich transcendentální podmíněnosti ke jsoucnům – jevům v jejich fenomenální vymezenosti, tento vědecký lidský poznatek o 2. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu zde sice je filosoficky pojat též jako vědecký lidský poznatek o podmíněně příčinném vztahu jsoucna – jevů, nicméně o vztahu transcendentálně – formově – fenomenálním – obsahovém –; v tomto případě lze podle Kanta tento vědecký lidský poznatek o 2. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu formulovat také takto: Jsoucna – jevy jsou ve vztahu časové následnosti za – pre-faktuálně deidealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizované – podmínky, že jsou ve vztahu příčinném.)

14 – Podle Kanta vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu tedy je vědeckým lidským poznatkem o podmíněně příčinném vztahu bytí daného jsoucna (jevu) a proměnnosti (nestálosti) bytí jiného jsoucna (jevu): proměnnost (nestálost) bytí jiného jsoucna (jevu) je účinkem bytí daného jsoucna (jevu) za (pre-faktuálně deidealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizované) podmínky, že je ve vnějších vztazích k bytí jiného jsoucna (jevu); a zároveň (současně) podle Kanta vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu je též vědeckým lidským poznatkem o podmíněně příčinném vztahu bytí jiného jsoucna (jevu) a proměnnosti (nestálosti) bytí daného jsoucna (jevu): proměnnost (nestálost) bytí daného jsoucna (jevu) je účinkem bytí jiného jsoucna (jevu) za (pre-faktuálně deidealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizované) podmínky, že je ve vnějších vztazích k bytí daného jsoucna (jevu). Jde o vědecký lidský poznatek

vzniklý konkretizací – modifikací (pre-faktuálně) idealizující (tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně idealizující) abstrakce (vázané ke vzniku vědeckého lidského poznatku o 1. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu), tj. o vědecký lidský poznatek konkretizovaný – modifikovaný (pre-faktuálně deidealizovaný, tj. ovšem i zde transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizovaný).

Podle Kanta lze tento vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ (apriorním – předzkušnostním) přírodním zákonu formulovat také takto: Jsoucná (jevy) jsou ve vzájemně příčinném vztahu za (pre-faktuálně deidealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizované) podmínky, že jsou ve vztahu současnosti (sousednosti). (Řečeno fenomenálně, tj. tak, že při formulaci tohoto vědeckého lidského poznatku o 3. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu postupujeme od jsoucna – jevů v jejich fenomenální podmíněnosti k jejich transcendentální vymezenosti; tento vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu tedy zde je filosoficky pojat jako vědecký lidský poznatek o podmíněně vzájemně příčinném vztahu jsoucna – jevů, tj. o vztahu fenomenálně – obsahově – transcendentálním – formovém –. Řečeno transcendentálně, tj. tak, že při formulaci tohoto vědeckého lidského poznatku o 3. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu postupujeme od jejich transcendentální podmíněnosti ke jsoucnům – jevům v jejich fenomenální vymezenosti, tento vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu zde sice je filosoficky pojat též jako vědecký lidský poznatek o podmíněně vzájemně příčinném vztahu jsoucna – jevů, nicméně o vztahu transcendentálně – formově – fenomenálním – obsahovém –; tzn. že podle Kanta lze tento vědecký lidský poznatek o 3. „čistém“ – apriorním – předzkušnostním – přírodním zákonu formulovat také takto: Jsoucná – jevy jsou ve vztahu současnosti – souslednosti – za – pre-faktuálně deidealizované, tj. transcendentální: transcendentálně pre-faktuálně deidealizované – podmínky, že jsou ve vztahu vzájemně příčinném.)

1 – Srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie, 2. (E-Logos 1994.)

2 – Tj. jeho momentu formového, resp. tvarového, nikoli však jeho momentu obsahového (tvarovaného): ten je pro Descarta transcendentně objektivní, pro Kanta transcendentálně subjektivní; jestliže pro Kanta lidský rozum (resp. rozvažování či schopnost rozvažovací) „předpisuje“ přírodní zákony, pak podle Descarta lidský rozum přírodní zákony „jen“ zapisuje.

3 – Tj. jeho momentu formového, resp. tvarového, nikoli však jeho momentu obsahového (tvarovaného): ten je pro Descarta transcendentně objektivní, pro Kanta transcendentálně subjektivní; jestliže pro Kanta lidský rozum (resp. rozvažování či schopnost rozvažovací) poznává zákony, jež příroda sám „předepsal“, pak podle Descarta lidský rozum poznává zákony, jež dle přírody „jen“ zapsal.

4 – Srov. Kant: Kritika čistého rozumu, předml. k 1. vydání, pozn. k odst. 5, zvláště však předml. k 2. vydání, zvl. odst. 7, 8, 11 (a pozn.), 12 (a pozn.), 13: Kant v „Kritice čistého rozumu“ má za to, že novověká přírodověda galileovského typu postupuje (metodologicko-noeticky) způsobem Kantovým. Mám však za to, že, postupuje-li novověká přírodověda galileovského typu (metodologicko-noeticky) způsobem Descartovým (srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie, 2, v tom zvl. odst. 13 a pozn. 1, odst. 2, k odst. 13; E-Logos 1994), pak sama shoda jejího (metodologicko-noetického) postupu se způsobem Kantovým je podmíněna jeho shodou s (metodologicko-noetickým) postupem ve způsobu Descartově, jež je dílčí, a proto, jsouc takto podmíněna, sama je též dílčí.

Ad 2. Kantova filosofická koncepce zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího.

1 – Viz VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; II. Pozdější klasická novověká filosofie, 1.2.2.(E-Logos 1996.)

2 – Srov. Kant: Kritika čistého rozumu, I, díl 2, odd. 2, kn. 2, dod. (zvl. odst. 20).

3 – Srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 2, kn. 2, dod. (zvl. odst. 20, 22, 23).

4 – Srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 2, kn. 2, dod. (zvl. odst. 20, 22, 23, popř. i 18, 19).

5 – Srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 2, kn. 2, dod. (zvl. odst. 20, 23, 24, 25). Jde o pohyb stupňovitým růstem rozdílností k přechodu mezi druhy jsoucen (jevů) a (zároveň) týmž stupňovitým růstem rozdílností při přechodu mezi druhy jsoucen (jevů) a přes nejvyšší rozdílnost přece jen k (nejvyšší) jednotě ve vyšších rodech jsoucen (jevů) a posléze v nejvyšším rodu jsoucen (jevů), tj. o pohyb stoupání k vyšším rodům jsoucen (jevů) a (zároveň) o pohyb sestupování k nižším druhům (poddruhům atd. i k dalším rozdílům jsoucen – jevů). (Srov. tamtéž, I, díl 2, odd. 2, kn. 2, dod. [zvl. odst. 20, 23].)

6 – Kant však předjímá Hegelovo filosofické pojetí zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího) nejen svým filosofickým pojetím zákona bytí lidsky jsoucího jako poznávajícího (v rámci své kritické filosofie); Kant předjímá Hegelovo filosofické pojetí zákona bytí (nejen lidsky) jsoucího (nejen jako poznávajícího) také svým filosofickým pojetím zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího (jako poznávaného) v rámci své předkritické filosofie. [Srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; II. Pozdější klasická novověká filosofie, 2, pozn. 1, zvl. odst. 2, k odst. 1; E-Logos 1996.]

7 – Srov. Kant: Kritika čistého rozumu, I, díl 2, odd. 2, kn. 2, dod. (zvl. odst. 20).

8 – Je otázkou, proč je tomu tak. Je tomu tak proto, že Kant svůj metodologicko-noetický program vědeckého lidského poznání (mimo)lidských jsoucen (jevů) v rámci své kritické filosofie nepoužil – neuměl použít? – pro případ svého (vědeckého) poznání zákonů bytí (mimo)lidských jsoucen (jevů)? Nebo proto, že Kant svůj metodologicko-noetický program vědeckého lidského poznání (mimo)lidských jsoucen (jevů) v rámci své kritické filosofie použil – přece jen použil – i pro případ svého (vědeckého) poznání zákonů bytí (mimo)lidských jsoucen (jevů), ovšem v modifikované podobě? Leč pak je otázkou, jak k té modifikované podobě lze dojít (jak ji lze vyvodit, resp. odvodit z podoby původní).

Ad 3. Kantova filosofická koncepce (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího.

1 – Srov. Kant: Kritika praktického rozumu, díl 1, kn. 1, část 1, I (zvl. odst. 1, 4, 7); díl 1, kn. 1, část 3 (v tom 2. část, zvl. odst. 9, 11); díl 1, kn. 2, část 2, zvl. II (zvl. odst. 1).

2 – Tj. schopnost určovat sebe sama k jednání podle představy zákona (svobody). Tato schopnost (určovat jednání sebe sama podle představy zákona svobody) je schopnost rozumných bytostí, tj. schopnost i člověka, je-li člověk rozumnou bytostí. (Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, I [zvl. odst. 7], II [zvl. odst. 8].)

3 – Schopnost určovat sebe sama k jednání podle představy zákona (svobody), resp. schopnost určovat jednání sebe sama podle představy zákona (svobody), je schopnost rozumných bytostí (tj. schopnost i člověka, je-li člověk rozumnou bytostí) jako svobodných, resp. jako svobody. (Srov. tamtéž, předml. [zvl. odst. 1-4]; díl 1, kn. 1, část 1, §§ 5 [zvl. odst. 2], 6 [i pozn.], 8, I [zvl. odst. 10, 11, 14, 16]; díl 1, kn. 1, část 3 [v tom 1. část, zvl. odst. 10, a 2. část, zvl. odst. 7, 10, 15].)

4 – Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, II (zvl. odst. 8).

5 – Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, I (odst. 14, 16), II (odst. 1); díl 1, kn. 1, část 3 (v tom 1. část, odst. 3).

6 – Srov. tamtéž.

7 – Tj. nepodmíněného – neempirického: empiricky nepodmíněného, s nutností spjatého, avšak spjatého s nutností nepodmíněnou (neempirickou, resp. empiricky nepodmíněnou). (Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, § 7 [zvl. 1. pozn.].)

8 – Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, § 8 (zvl. odst. 1 a 2. pozn.).

9 – Viz zde výše pozn. 7 ad 3.

10 – Srov. Kant: Základy metafyziky mravů, část 2 (v tom 2. část, zvl. odst. 47, 60 an.). (V „Kritice praktického rozumu“ Kant tuto formulaci zákona svobody – tvaru kategorického imperativu – neexplikuje. Taktéž Kant v „Kritice praktického rozumu“ neexplikuje vztah obou formulací zákona svobody – tvaru kategorického imperativu –)

11 – Srov. Kant: *Základy metafyziky mravů*, část 2 (v tom 2. část, zvl. odst. 52, 69 an., a zvl. odst. 74). (Třetí formulace zákona svobody – tvaru kategorického imperativu – je spíše formulací bytného základu – tj. lidského základu – zákona svobody – tvaru kategorického imperativu –. – Srov. tamtéž, část 2 [v tom 2. část, zvl. odst. 54].)

12 – Srov. Kant: *Kritika praktického rozumu*, díl 1, kn. 1, část 1, I (odst. 14, 16), II (odst. 1); díl 1, kn. 1, část 3 (v tom 2. část, odst. 3).

13 – Srov. tamtéž.

14 – Kant jej explikuje jen jako formově účelový (srov. zde výše, 3, odst. 5), lze jej však explikovat též jako obsahově účelový (srov. zde výše, 3, odst. 6, a zvl. odst. 7), což má zásadní důsledky pro možnosti interpretace Kantova filosofického pojetí zákona svobody. (K zásadním důsledkům pro možnosti interpretace Kantova filosofického pojetí zákona svobody srov. zde níže, pozn. 6 ad 4.)

15 – To podle Kanta je možné proto, že člověk jednak je přírodním jsoucím – jevem, nikoli „věcí o sobě“, jednak však je svobodným jsoucím, tj. „věcí o sobě“ (nikoli jen jevem). Proto podle Kanta je možné, že člověk je s to (svobodně) volit své činy a tímto i být (svobodným) počátkem determinačních (příčinně účinkových) vazeb, a přitom – přesto, že své činy zvolil svobodně – být i článkem determinačních (příčinně účinkových) vazeb přírodních: své činy volí svobodně, avšak činy, jež zvolil, koná „v přírodě“, tzn.: koná je v determinačních vazbách zkušenostního světa a determinačním vazbám zkušenostního světa podléhá: podléhá jim jako „občan“ (zkušenostního) „světa přírody“ (nikoli jako „občan“ – předzkušenostního – „světa svobody“). (Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, I [zvl. odst. 1, 4, 7]; díl 1, kn. 1, část 3 [v tom 2. část, zvl. odst. 9, 11.]; díl 1, kn. 2, část 2, zvl. II [zvl. odst. 1].)

16 – Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, I (zvl. odst. 7), II (zvl. odst. 8). (Viz zde výše pozn. 2 ad 3.)

17 – Srov. tamtéž, předml. (zvl. odst. 1-4); díl 1, kn. 1, část 1, § 5 (zvl. odst. 2), 6 (i pozn.), 8, I (zvl. odst. 10, 11, 14, 16); díl 1, kn. 1, část 3 (v tom 1. část, zvl. odst. 10, a 2. část, zvl. odst. 7, 10, 15). (Viz zde výše pozn. 3 ad 3.) – Podle Kanta svoboda je idea (čistého praktického) rozumu. Jako taková svoboda je „ratio essendi“ zákona svobody. (A zákon svobody je „ratio cognoscendi“ svobody jako takové – srov. tamtéž, předml. [odst. 3, 4, a zvl. pozn. k odst. 4 předml.].) Avšak podle Kanta svoboda je idea pro (čistý praktický) rozum nepostradatelná, avšak co do své objektivně reálné jsoucnosti (co do své objektivní reality – jsoucnosti mimoideální, ideji však odpovídající, resp. na ni poukazující) je nedokazatelná. (Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 3 [v tom 2. část, zvl. odst. 7].)

18 – Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, II (zvl. odst. 8). – Čistá vůle tedy je bytným základem zákona svobody; a zákon svobody je bytným základem vůle k činu, pokud vůle k činu se řídí povinnostmi, tzn. pokud, řídící se povinnostmi, je ve vztahu souladu s čistou vůlí. (Srov. tamtéž, díl 1, kn. 1, část 1, § 7 [zvl. 2. pozn.].)

Oproti tomu podle Kanta bytným základem „čistého“ (apriorního – předzkušenostního) přírodního zákona je (lidské) rozvažování (schopnost rozvažovací) ve vztahu ke jsoucím (jevům) možné zkušenosti (tj. jež nejsou lidsky smyslově vnímána, resp. jež nejsou lidskými smyslovými vjemy – srov. Kant: *Prolegomena ke každé příští metafyzice*, jež se bude moci stát vědou, část 2, §§ 30 [zvl. odst. 2], 36 [zvl. odst. 7, 8], 37, 38 [zvl. odst. 2]), kdežto bytným základem zkušenostního (aposteriorního) přírodního zákona podle Kanta je lidské rozvažování (schopnost rozvažovací) ve vztahu ke zkušenostním jsoucím (jevům lidsky smyslově vnímaným, tj. lidským smyslovým vjemům – srov. Kant: *Prolegomena ke každé příští metafyzice*, jež se bude moci stát vědou, část 2, §§ 36 [zvl. odst. 5, 8], 37).

Bytným základem přírodního zákona tedy není čistá vůle; a přírodní zákon je bytným (samo)základem vůle k činu, pokud vůle k činu se neřídí povinnostmi, tj. pokud, neřídící se povinnostmi, buď je ve vztahu nesouladu s čistou vůlí, nebo je bezděky ve vztahu souladu s čistou vůlí, ale právě bezděky: aniž by jí o vztah souladu s čistou vůlí šlo.

Ad 4. Význam Kantova (resp. kantovského) paradigmatu ve vývoji pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii ve vztahu k paradigmatu dřívější i pozdější klasické novověké filosofie i ve vztahu k její politickoekonomické formě.

1 – Srov. zde výše, 1.3, odst. 4.

2 – Srov. zde výše, 2, odst. 8.

3 – A že je předjímá i Kantovo filosofické pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího v rámci Kantovy předkritické filosofie (ne však Kantovo filosofické pojetí zákona bytí (mimo)lidsky jsoucího v rámci Kantovy filosofie kritické). [Srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; II. Pozdější klasická novověká filosofie, pozn. 1 (zvl. odst. 2) ad 1.2.2.; E-Logos 1996.]

4 – U Descarta jsou objektem přirozené determinace, u Hegela jsou objektem ontologické (absolutně ideální či ideálně absolutní ontologické) determinace (v tom i objektem přirozené a společenské determinace), u Marxe (ve vazbě na Hegela) jsou objektem zvláště společenské determinace.

Jak už jsem uvedl jinde [srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; III. Pozdější klasická novověká filosofie v politickoeconomické formě, 3, odst. 6; E-Logos 1999] a jak lze uvést i zde, „Marx tedy vskutku navazuje na Hegela. A navazuje tedy vskutku na Hegela, Marx chápe svůj (filosofický) pojem zákona (bytí jsoucího) *historicko-vývojově*. Svůj historicko-vývojový (filosofický) pojem zákona (bytí jsoucího) chápe explicitně ne jako přírodní, nýbrž jako mimopřírodní – lidsko-společenský, tzn. jako určující (*předurčující*) vývoj typů lidské společnosti. A je-li určující (*předurčující*) vývoj typů lidské společnosti, tedy je deterministický, ba v jistém smyslu *predeterministický*, totiž v tom jistém smyslu, že sice nepředurčuje výsledek činnosti jedinečných lidí, nicméně že předurčuje výsledek činnosti sumy jedinečných lidí – lidského obecnství, resp. lidské společnosti, a v tomto smyslu problematizuje jsoucnost lidské svobody. A v tomto smyslu (problematizace jsoucnosti lidské svobody) proti němu mohou být vzneseny námitky; námitky proti němu mohou být vzneseny např. a zvláště z pozic antropologicko-filosofických, zvláště pak z pozic těch antropologických filosofí, pro něž pojem lidské svobody je pojmem ústředním, např. filosofie liberální či filosofie existenciální, pro něž ústředním pojmem je právě pojem lidské svobody (byť různě chápáné, *různě* pojaté). *Marx tedy vskutku navazuje na Hegela. A navazuje vskutku na Hegela tak, že explikuje implicitní tendence Hegelova filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího), proti nimž mohou být vzneseny námitky antropologicko-filosofické, resp. tak, že implicitní tendence Hegelova filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího), proti nimž mohou být vzneseny antropologicko-filosofické námitky, dovršuje.*“

V Marxově filosofickém pojmu zákona (bytí jsoucího, potažmo ve filosofickém pojmu zákona bytí jsoucího Hegelově) lze najít moment humanistický: zákon (bytí jsoucího) jako cesta k svobodě. Tento humanistický moment nelze přehlížet. Mj. o jeho přehlížení říká současný básník v básni „Marxův obraz“ (1.): Jak jásají, že quasimalíři,/ již malovali na obrazu,/ namalovali zmar a zkázu;/ jak jásají, že marný, malý zří// ten obraz veliký!// Původní malba neznáma je/ těm, kteří zvolili si slepotu;/ já, který zvolil jsem být přesto tu,/ původní malbu zhlédáje,// ctím obraz veliký/ přes slepců pokřiky. – (2.): Původní malba neznáma je/ těm, kteří zvolili si slepotu;/ já, který zvolil jsem být přesto tu,/ původní malbu zhlédáje,// ctím obraz veliký/ přes slepců pokřiky.// Tak nejásejte: praví malíři/ restaurují pro nás obraz,/ zrestaurují obraz obra;/ tak jásoť váš je marný, marný lži// slepecké optiky!

Nicméně: v Marxově filosofickém pojmu zákona (bytí jsoucího, potažmo ve filosofickém pojmu zákona bytí jsoucího Hegelově) lze najít i moment antihumanistický: zákon (bytí jsoucího) jako koridor cesty k svobodě (koridor nutnosti; svoboda zde a teď – cesta svobody zde a teď – pak je pojata jako poznaná a konaná nutnost). Ani tento antihumanistický moment nelze přehlížet. O jeho nepřehlédnutelnosti říká současný básník v básni „Marxův obraz“ (3.): Je prý to obraz cesty k svobodě.../ Však cesta k svobodě v něm je vždy zazděna/ do koridoru (jde prý do otevřena?!)/ v nějž vržen jsi – a jdi, jak vždy už průvod jde.// Tak nahánějí tě vždy nahaněči,/ ti nahaněči v službách quasizákona,/ jenž lidskou protivolbu prý vždy překoná:/ nesmíš být svůj, smíš být jen něčí – Něčí...// ...smíš být jen v moci Moci té či té, či.../ ... (či být jen svůj na vlastní nebezpečí?!)... – (4.): Není to obraz cesty svobody:/ má cesta svobody mně není zazděna,/ bez koridoru jde vždy do otevřena,/ v něj vrhám se a jdu, však mimo průvody.// Nenahánějte mě již, nahaněči,/ vy nahaněči v službách quasizákona,/ jejíž lidská protivolba vždycky překoná:/ chci být jen svůj, ne být jen Něčí – něčí...//...nechci být v moci Moci (té či té či...):/ chci být jen svůj na vlastní nebezpečí!

5 – Být však také (a zvláště) mravní, tj. být nějak také (a zvláště) subjektem mravní autodeterminace, tak pro Kanta znamená být ve své činnosti určen (mravním) zákonem bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího; avšak být ve své činnosti určen (mravním) zákonem bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího pro Kanta znamená (oproti Descartovi) nebýt jen objektem přirozené determinace, (oproti Hegelovi) nebýt objektem ontologické (absolutně ideální či ideálně absolutní ontologické) determinace (v tom ani jen přirozené ani jen společenské determinace), (oproti Marxovi ve vazbě na Hegela) nebýt jen objektem společenské determinace samé.

Ve vazbě na to, co už jsem uvedl jinde [srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; III. Pozdější klasická novověká filosofie v politickoekonomické formě, 3, odst. 6; E-Logos 1999] a co lze uvést i zde, ve vazbě na to lze říci, že (oproti Hegelovi a Marxovi) Kant nechápe svůj (filosofický) pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího historicko-vývojově. Svůj nikoli historicko-vývojový (filosofický) pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího Kant nechápe (ani implicitně) nejen jako přírodně, nýbrž ani jako mimopřírodně (lidsko-společensky) určující (jako předurčující) vývoj typů lidské společnosti. A není-li určující (předurčující) vývoj typů lidské společnosti, tedy není deterministický ani v žádném smyslu predeterministický, totiž v tom žádném smyslu, že ani nepředurčuje výsledek činnosti jedinečných lidí, ani že nepředurčuje výsledek činnosti sumy jedinečných lidí – lidského obecnství, resp. lidské společnosti, a v tomto smyslu neproblematizuje jsoucnost lidské svobody. A v tomto smyslu – že neproblematizuje jsoucnost lidské svobody – proti němu nemohou být vzneseny námitky; námitky proti němu nemohou být vzneseny např. a zvláště z pozic antropologicko-filosofických, zvláště pak ne z pozic těch antropologických filosofii, pro něž pojem lidské svobody je pojmem ústředním, např. filosofie liberální či filosofie existenciální, pro něž ústředním pojmem je právě pojem lidské svobody (byť různě pojaté, různě chápáné). To znamená, že (oproti Hegelovi a Marxovi) Kant anticipuje kritiku implicitních tendencí heglo-marxovského filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího), proti nimž mohou být vzneseny námitky filosoficko-antropologické, resp. že kritiku implicitních tendencí heglo-marxovského filosofického pojmu zákona (bytí jsoucího), proti nimž mohou být vzneseny antropologicko-filosofické námitky, iniciuje.

6 – Tj. práce o místu (lidského) zákona svobody (resp. zákonné lidské svobody) v existenciální filosofii jako součást souhrnné (ne ovšem uzavřené, leč otevřené souhrnné) práce o existenciální filosofii. Tam se blíže zastavím i u kritického (a kritizovaného) momentu Kantova filosofického pojetí (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího: u jeho „formalismu“. Zde k němu uvedu jen tyto poznámky:

1. Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího je explicitě formově účelový (srov. zde výše, pozn. 14 ad 3). Jako takový jej kritizuje už Hegel v „Dějínách filosofie“: už Hegel v „Dějínách filosofie“ kritizuje a. jeho abstraktní formálnost, tj. jeho abstraktnost – bezobsažnost (srov. tamtéž, díl 3, odd. 3, B, v tom 2, a [zvl. odst. 2]); b. jeho pochybné (pochybené) obsažné sebenaplnění: má jít o kladení jeho vlastního obsahu na bytném základě jeho vlastní formy, avšak namísto svého kladení (na bytném základě své vlastní formy) jeho vlastní obsah je předpokládán, tzn.: bezdůvodně, nezdůvodněně předpokládán (srov. tamtéž, díl 3, odd. 3, B, v tom 2, a [zvl. odst. 3]); c. s jeho pochybným (pochybeným) obsažným sebenaplněním a s jeho abstraktní formálností, tj. s jeho abstraktností bezobsažnosti spjatou (na ně vázanou) ontologickou nezaložeností (tzn. ontologickou nezaložeností ve smyslu absolutně ideálním, resp. ideálně absolutním). (Srov. tamtéž, díl 3, odd. 3, B, v tom 2, b [zvl. odst. 1]. Srov. i kritiku – totiž kritiku zásadní – Kantovy filosofie mravů v Hegelových „Základech filosofie práva“, v tom zvl. díl 2, odd. 3, § 135, a zvl. pozn. k § 135.)

2. Avšak Kantův filosofický pojem (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího je implicitně obsahově účelový (srov. zde výše, pozn. 14 ad 3, a zvl. 3 [odst. 6-8]). Jako takový jej lze proti kritice v Hegelových „Dějínách filosofie“ bránit a lze jej proti Hegelovým „Dějínám filosofie“ kriticky obhájit: ad a. pokud jde o jeho abstraktní formálnost, tj. jeho abstraktnost – bezobsažnost (srov. tamtéž, díl 3, odd. 3, B, v tom 2, a [zvl. odst. 2]): není nutná, pokud je právě (implicitně) obsahově účelový; ad b. pokud jde o jeho pochybné (pochybené) obsažné sebenaplnění (že má jít o kladení jeho vlastního obsahu na bytném základě jeho vlastní formy, avšak že namísto svého kladení – na bytném základě své vlastní formy – jeho vlastní obsah je předpokládán, tzn.: předpokládán bezdůvodně – nezdůvodněně: srov. tamtéž, díl 3, odd. 3, B, v tom 2, a [zvl. odst. 3]): též

není nutné, pokud je právě (implicite) obsahově účelový; ad c. a taktéž s jeho pochybným (pochybeným) obsažným sebenaplněním a s jeho abstraktní formálností, tj. s jeho abstraktností bezobsažnosti spjatá (na ně vázaná) ontologická nezaloženost (ne však ontologická nezaloženost ve smyslu absolutně ideálním, resp. ideálně absolutním: srov. tamtéž, díl 3, odd. 3, B, v tom 2, b [zvl. odst. 1], jakož i kritiku – totiž kritiku zásadní – Kantovy filosofie mravů v Hegelových „Základech filosofie práva“, v tom zvl. díl 2, odd. 3, § 135, a zvl. pozn. k § 135) není nutná: je možná jeho antropologicko-ontologická založenost jako obsahově účelového, tj.: jako obsahově účelového antropologicko-ontologicky založeným způsobem, tj. způsobem, v němž jeho obsah je určen antropologicko-ontologickým účelem; antropologicko-ontologickým účelem, jímž jeho obsah je – může být – určen, může být jen plnost lidského bytí, tj. jeho dokonalost. Ohled k dokonalosti (tj. k plnosti lidského bytí) jako bytný základ určení obsahu (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího však Kant (v „Základech metafyziky mravů“) explicitě odmítl. (Srov. Kant: Základy metafyziky mravů, část 2 [v tom 4. část, zvl. odst. 2 – a pozn. –, 4, 5, 7].) Byť i jím explicitě odmítnut, tento bytný základ určení obsahu (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího však v něm zůstává implicitě přítomný: zůstává v něm implicitě přítomný jako v obsahově účelovém, tzn.: *lidsky* obsahově účelovém.

Bliže se zastavím u kritického (a kritizovaného) momentu Kantova filosofického pojetí (mravního) zákona bytí lidsky jsoucího jako (mravně) konajícího (u jeho „formalismu“) v práci o místu (lidského) zákona svobody (resp. zákonné lidské svobody) v existenciální filosofii jako součásti souhrnné (ovšem ne uzavřené, leč otevřené souhrnné) práce o existenciální filosofii. Zde jsem k němu uvedl jen tyto poznámky.

1 – Srov. VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; I. Raná klasická novověká filosofie (E-Logos 1994); VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; II. Pozdější klasická novověká filosofie (E-Logos 1996); VI. Kyprý: Vývoj pojmu zákona (bytí jsoucího) v klasické novověké filosofii; III. Pozdější klasická novověká filosofie v politickoeconomické formě (E-Logos 1999).

2 – Viz zde výše pozn. 2 k úvodu.

3 – Spíše než novokantovců, již sice byli zvláště odpůrci filosofického pojmu historicko-vývojových lidsko-společenských zákonů (popř. i odpůrci filosofického pojmu všech lidsko-společenských, nejen historicko-vývojových, zákonů) – a z novokantovců jím byl zvláště Windelband se svým rozlišením „nomotetických věd“ a „idiografických věd“: viz zde výše pozn. 4 k úvodu; srov. Major – Sobotka: Dějiny filosofie, sv. III, B (v tom 8. část, odst. 26 an.) –, avšak ve zde výše (v tomto odst.) určených ohledech z nich je kantovcem snad jen Cohen. (Zdá se, že je ve zde výše – v tomto odst. – určených ohledech kantovcem v „etice čisté vůle“; srov. k tomu Cohenův spis „Etika čisté vůle“, a Major – Sobotka: Dějiny filosofie, sv. III, B [v tom 7. část, zvl. odst. 29].)

(Revidováno a renovováno v r. 2003-2004.)

© Vladimír K y p r ý, KFIL VŠE v Praze, nám. W. Churchilla 4, Praha 3 – Žižkov.

